

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

Факультет геології, географії, рекреації і туризму
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

**ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА
ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ:**
робочий зошит для практично-семінарських занять

Студента(ки) _____

Групи _____

Харків-2015

Нємець Л.М., Вірченко П.А., Гусєва Н.В. Робочий зошит для практично-семінарських занять з курсу «*Економічна і соціальна географія України*». – 8-е вид., перероб. і допов. – Харків, 2015. – 104 с.

Робочий зошит розроблений як складова частина навчально-методичного комплексу для курсу «*Економічна і соціальна географія України*», однієї з важливих дисциплін у професійній і практичній підготовці бакалаврів географії.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету геології, географії, рекреації і туризму
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
(протокол № 14 від 27.08.2015 р.)*

Примітка: 14 травня 2014 р. набув чинності Закон України № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Закон визначає, що тимчасово окупованою територією України є: сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; повітряний простір над зазначеними територіями.

Згідно з законом, тимчасово окупована територія є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України.

17 березня 2015 року Верховна Рада також визнала тимчасово окупованими територіями окремі райони Донецької та Луганської областей (Постанова Верховної Ради України № 254-VIII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»).

Таким чином, при вивченні курсу «Економічна і соціальна географія України» Автономна Республіка Крим, місто державного підпорядкування Севастополь та окремі райони Донецької та Луганської областей (які знаходяться на тимчасово окупованій території) розглядаються як відповідні адміністративно-територіальні утворення України.

Мета навчального курсу: формувати практичні навички та закріплювати знання про особливості суспільно-географічного положення України, її природно-ресурсний потенціал, демографічну ситуацію в країні, розвиток та розміщення провідних галузей господарства та міжгалузевих комплексів тощо. Важливим завданням курсу є формування практичних навичок з аналізу сучасного стану соціально-економічного розвитку адміністративних областей України, визначення перспектив їх розвитку.

Навчальні компетентності студентів:

- вміти давати оцінку та знати особливості економіко-географічного, геополітичного, транспортно-географічного положення України;
- володіти знаннями щодо особливостей природно-ресурсного потенціалу України, проблем його освоєння та використання;
- характеризувати особливості сучасної демографічної ситуації в Україні, вміти пояснювати існуючі демографічні проблеми держави та пропонувати шляхи їх вирішення;
- знати закономірності розміщення виробничих сил України та її окремих регіонів, вміти визначати основні проблеми;
- вміти аналізувати загальні закономірності та особливості регіональної диференціації та перебігу економічних і соціальних процесів в Україні;
- вміти аналізувати особливості територіальної організації господарства;
- вміти проводити характеристику окремих територіально-виробничих комплексів, промислових і транспортних вузлів, сільськогосподарських зон; економічних районів; окремих регіонів країни, визначити проблеми та шляхи подальшого розвитку.

Робочий зошит розрахований на студентів денного і заочного відділень факультету геології, географії, рекреації і туризму, які навчаються за напрямком підготовки «Географія».

ЗМІСТ

Модуль 1. Суспільно-географічне положення України. Етно-демографічні процеси в Україні.....	5
Практично-семінарське заняття № 1. Тема: Соціально-економічна географія України як наука. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України.....	5
Практично-семінарське заняття № 2. Тема: Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави.....	8
Практично-семінарське заняття № 3. Тема: Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси.....	15
Теми модуля 1 для самостійного опрацювання.....	19
Питання для підготовки до письмового модульного контролю 1.....	20
Модуль 2. Особливості територіальної організації господарства України та її окремих регіонів.....	21
Практично-семінарське заняття №1. Тема: Загальна характеристика господарства України. Територіальна та галузева структура ПЕК України.....	21
Практично-семінарське заняття №2. Тема: Металургійний комплекс України: особливості територіальної та галузевої структури.....	27
Практично-семінарське заняття №3. Тема: Географія галузей машинобудівного комплексу України (МБК).....	31
Практично-семінарське заняття № 4. Тема: Особливості розвитку хімічного комплексу України. Лісовиробничий комплекс України.....	35
Практично-семінарське заняття № 5. Тема: Географія агропромислового комплексу України (АПК).....	39
Практично-семінарське заняття № 6. Тема: Транспортний комплекс. Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості.....	43
Теми модуля 2 для самостійного опрацювання.....	47
Питання для підготовки до письмового модульного контролю 2.....	47
Модуль 3. Суспільно-географічне районування України.....	48
Практично-семінарське заняття № 1. Тема: Теоретичні засади суспільно-географічного районування України.....	48
Практично-семінарські заняття № 2-4. Тема: Загальна характеристика суспільно-географічних районів України.....	51
Питання для підготовки до письмового модульного контролю 3.....	69
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (курсова робота).....	70
Список рекомендованої літератури та електронних ресурсів.....	72
Додатки.....	75

МОДУЛЬ 1. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ. ЕТНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.

Практично-семінарське заняття № 1.

**Тема: Соціально-економічна географія України як наука.
Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості
формування території України.**

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: визначити місце соціально-економічної географії в системі географічних наук, розкрити особливості економічного розвитку Української держави; визначити економіко-географічне та геополітичне положення України, розкрити особливості її адміністративно-територіального устрою, визначити місце України на економічній та політичній картах Європи та світу.

Основні поняття та терміни: глобальний український простір, державна територія, державний кордон, економіко-географічне положення, етнічні землі, політико-адміністративний устрій, політико-географічне положення, суспільно-географічне положення, транспортно-географічне положення.

Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яка площа України?
2. Яке місце займає Україна в Європі та світі за площею?
3. Поясніть походження назви «Україна».
4. Чим відрізняються поняття «країна» і «державна»?
5. З якими країнами Україна має сухопутний і морський кордон?
6. Які держави для України є сусідами першого, другого, третього порядку?
7. Назвіть області, які не мають виходу до державного кордону.
8. Назвіть області, які мають прямий вихід до Чорного та Азовського морів.
9. Яка область України найбільша за площею?
10. Яка область України найменша за площею?
11. Яка область України має державний кордон з найбільшою кількістю сусідніх держав?
12. Назвіть столиці різних державних утворень, які існували в різні історичні періоди формування території України.

Питання для обговорення:

1. Предмет, об'єкт, завдання соціально-економічної географії України як науки.
2. Історико-географічні особливості формування державної території України. Етнічні території.
3. Дати оцінку суспільно-географічного положення України (в різних аспектах). Визначити позитивні та негативні риси (за планом характеристики у додатку 1).
4. Проблеми делімітація та демаркація державних кордонів України.
5. Характеристика сучасного адміністративно-територіального устрою (АТУ) України.

Географічний мінімум:

1. Використовуючи додаток 2 та карту в атласі вивчити історико-етнографічні землі України.
2. Використовуючи карту адміністративно-територіального устрою України вивчити головні адміністративно-територіальні одиниці держави.

Додаткове завдання
(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Становлення соціально-економічної географії України та розвиток власної економіко-географічної школи в Україні (персоналії)».
2. Державна символіка України та її геральдичне трактування.

Рекомендована література:

1. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол.: Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1988.
2. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
3. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
4. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: навчальний посібник. – К, 2006.
5. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
6. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1994.
7. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
8. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
9. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
10. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

1. Проаналізуйте історичні аспекти формування території України в різні періоди та заповніть таблицю.

Етап формування (рік)	Процеси та зміни, що відбувались у формування території держави
1917-1918 рр.	
1919 р.	
1922-1939 рр.	
1940 р.	

1945 р.	
1951 р.	
1954 р.	
2014 р.	

2. Визначте позитивні й негативні риси суспільно-географічного положення України. Результати запишіть у таблицю.

Географічне положення	Позитивні риси	Негативні риси
Економіко-географічне положення (ЕГП)		
Політико-географічне положення (ПГП)		
Транспортно-географічне положення (ТГП)		

3. Користуючись атласом України та *додатком 2* нанесіть на контурну карту України: історико-етнографічні землі, головні адміністративно-територіальні одиниці України, географічний центр України та Європи, держави з якими межує Україна.

Практично-семінарське заняття № 2.

Тема: Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: охарактеризувати природно-ресурсний потенціал України, пояснити його вплив на економічний розвиток держави.

Основні поняття та терміни: природні умови, природні ресурси, раціональне використання природних ресурсів, природно-ресурсний потенціал, агрокліматичні, водні, мінеральні, земельні, лісові, біологічні та рекреаційні ресурси.

Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Що таке природні умови та природні ресурси?
2. Якими природними ресурсами Україна забезпечена найбільше?
3. Яка природна зона України найкраще забезпечена мінеральними ресурсами?
4. Назвіть найбільші вугільні басейни України.
5. Назвіть найбільші нафтогазоносні провінції й області України, найбільші родовища нафти та газу.
6. Назвіть найбільші залізородні басейни України.
7. Назвіть найбільші родовища руд чорних й кольорових металів та нерудної сировини.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризувати основні поняття даної теми та навести класифікацію природних ресурсів за різними ознаками та авторами. 2. Особливості водних ресурсів України та їх характеристика. З чим пов'язані основні проблеми водогосподарського комплексу

України? Запропонуйте шляхи вирішення проблем ВГК Харківської області, Криму, Донбасу, Закарпаття тощо.

3. Які основні показники формують агрокліматичні умови? Який вплив вони здійснюють на розвиток господарства? Основні особливості агрокліматичних ресурсів України.
4. Яка роль земельних ресурсів в економіці України? Дайте суспільно-географічну характеристику земельних ресурсів України.
5. Що таке рекреаційні ресурси? Які види рекреаційних ресурсів (природні чи соціально-економічні та які з них) на даний час є базою для розвитку рекреаційного комплексу України? Назвіть основні об'єкти, які занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО від України станом на 01.09.2015 р.
6. Охарактеризуйте флористичні та фауністичні ресурси України. У чому полягає проблема їх раціонального використання? Враховуючи розвиток високотехнологічних галузей економіки України, яка галузь господарства може сприяти частковій або повній заміні флористичних та фауністичних ресурсів?

Географічний мінімум:

1. Використовуючи додаток 3 та карту атласу «Мінерально-сировинна база» вивчити родовища корисних копалин.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Особливості використання земельних ресурсів у вашій області.
2. У чому ви бачите причини низької ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві? Як ви вважаєте, чи доцільним буде для України проведення агроекологічної класифікації територій? Які умови для цього необхідні?
3. Особливості рекреаційних ресурсів вашої області. Схарактеризуйте умови використання даних ресурсів, визначить перспективні території.

Рекомендована література:

1. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
2. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
3. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
4. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
5. Руденко В.П. Довідник з географії ПРП України. – К., 1998
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
7. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

1. У таблиці знайдіть відповідність між корисними копалинами та їх родовищами

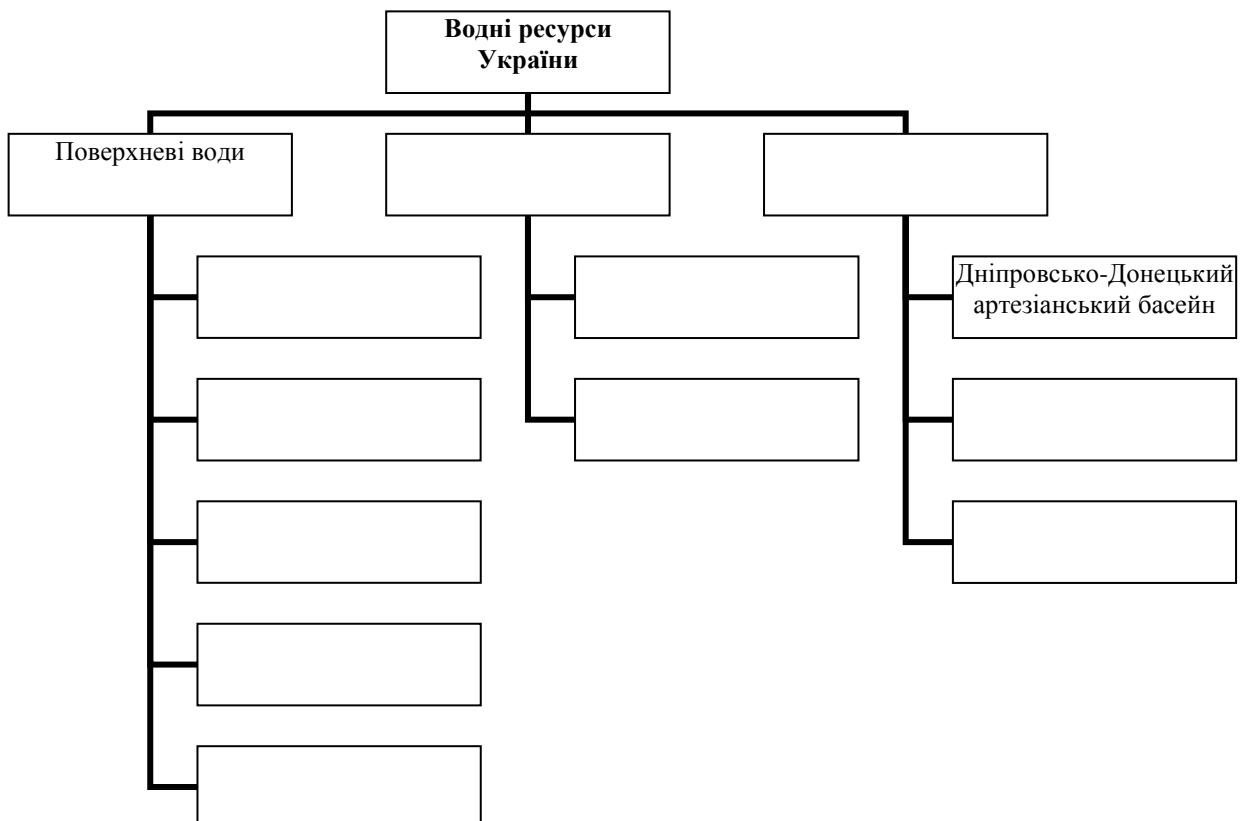
№ п/п	Вид корисної копалини	№ п/п	Назва родовища	
1	Горф	1	Жванське	
2	Титанові руди	2	Машівське	
3	Газ	3	Бугруватівське	
4	Фосфорити	4	Мічурінське	

5	Буре вугілля	5	Новополтавське	
6	Нафта	6	Жежелівське	
7	Уранові руди	7	Синяцьке	
8	Апатити	8	Удайське	
9	Граніти	9	Оріхівське	
10	Мінеральні води	10	Малишівське	

2. Висловіть своє бачення такої проблеми як приватизація землі? За допомогою таблиці «Так-Ні» обґрунтуйте її позитивні та негативні наслідки.

Так (позитивні)	Ні (негативні)

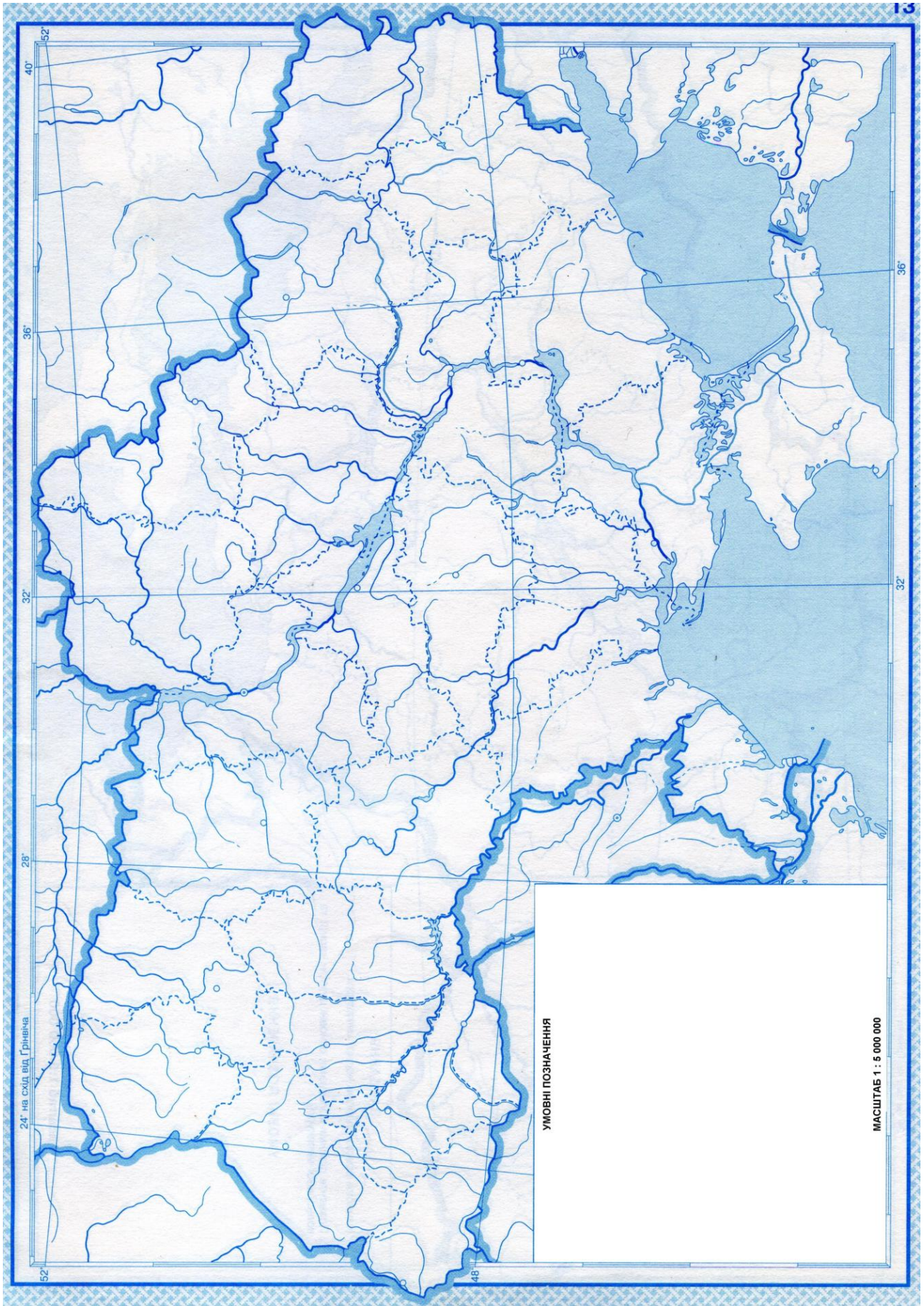
3. Заповніть схему: «Водні ресурси України». Наведіть приклади основних видів водних ресурсів.

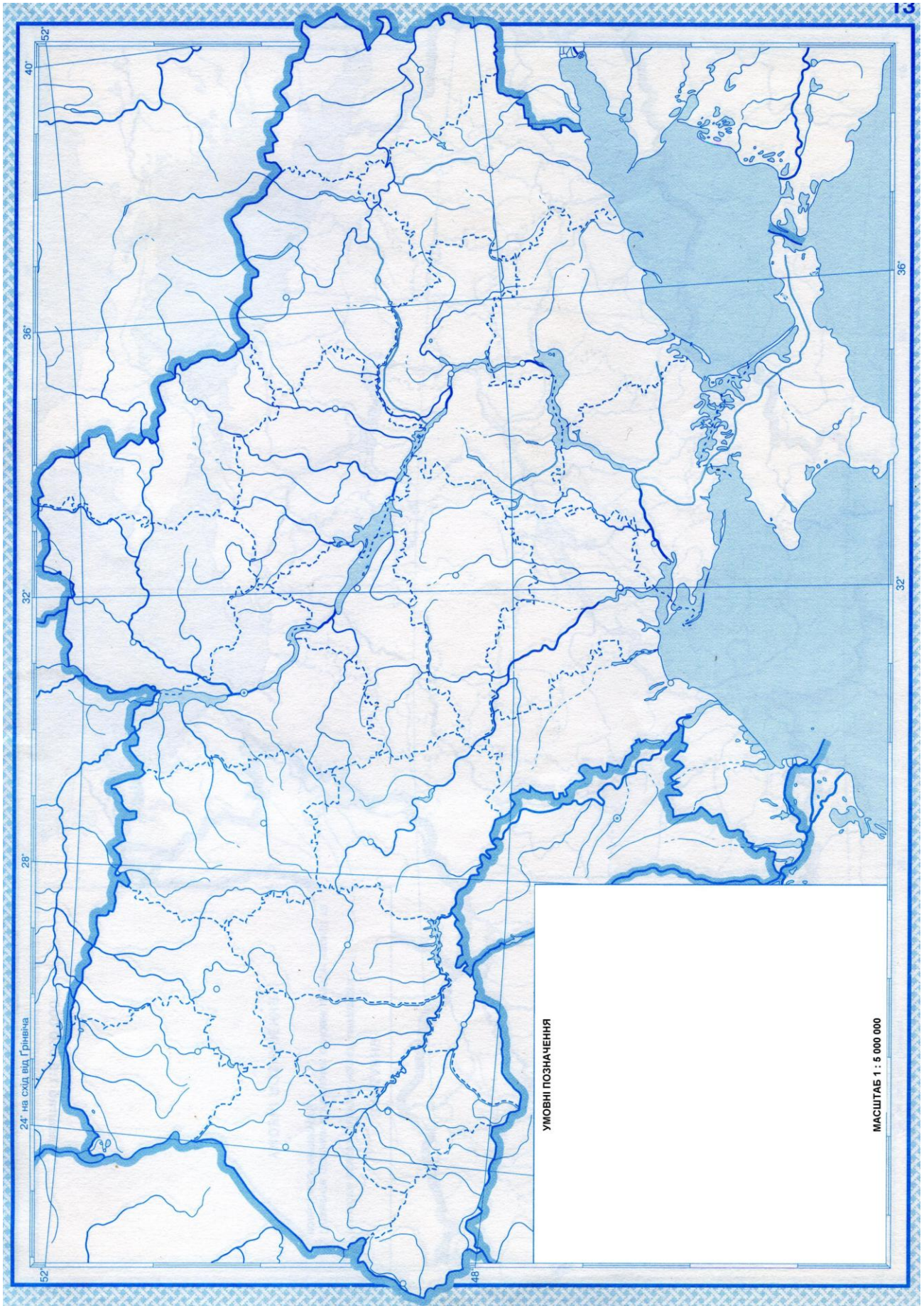

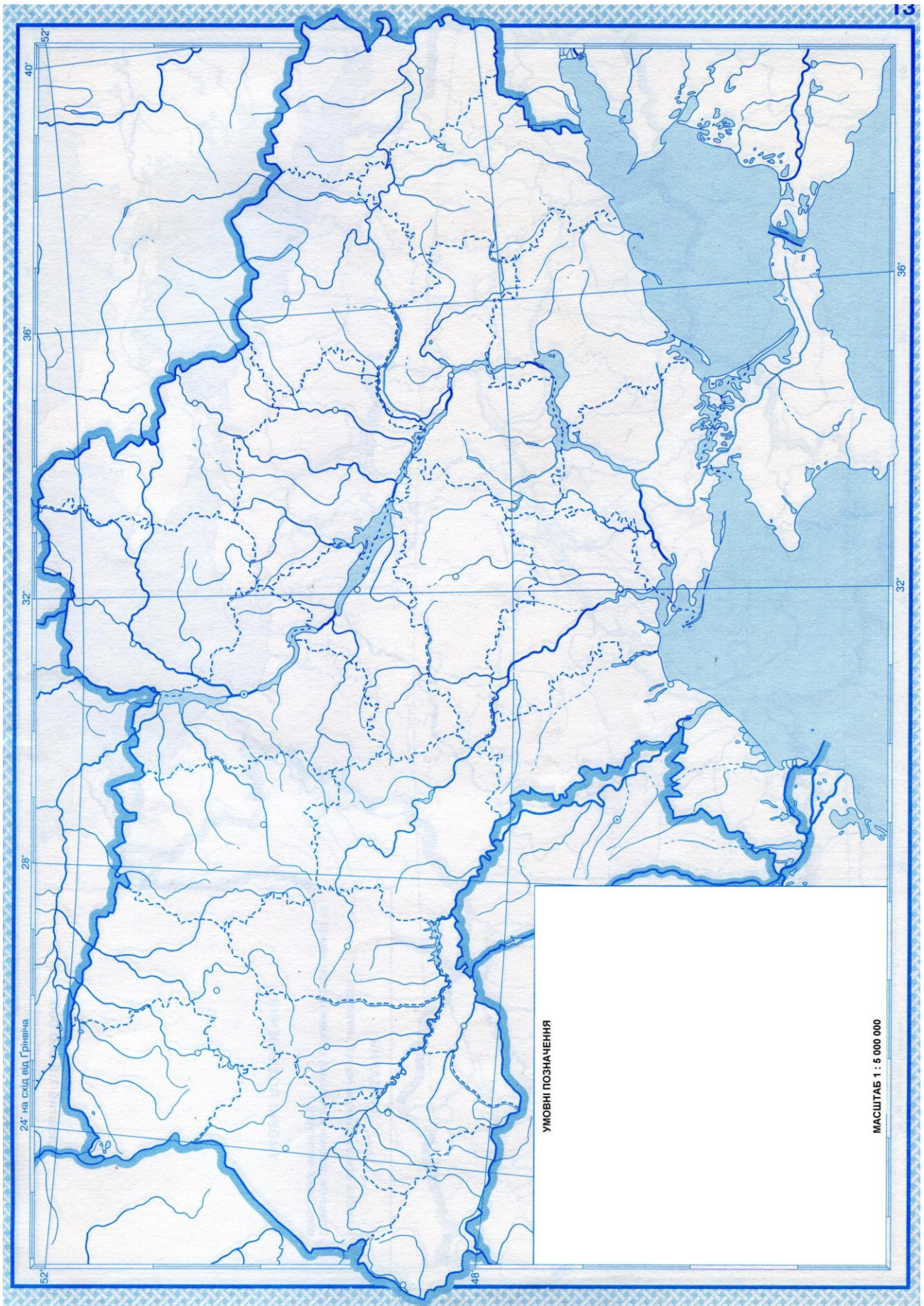
4. За допомогою атласу заповніть таблицю, вказавши назви природних туристсько-рекреаційних об'єктів окремих областей України привабливих для туристів і рекреантів.

Область України	Назва природного туристсько-рекреаційного об'єкту
<i>Луганська</i>	<i>Заповідник «Провальський степ»</i>
Волинська	
Дніпропетровська	
Житомирська	
Закарпатська	
Запорізька	
Івано-Франківська	
Львівська	
Миколаївська	
Одеська	
Рівненська	
Сумська	
Тернопільська	
Харківська	
Херсонська	
Хмельницька	
Черкаська	
Чернівецька	
Чернігівська	

5. На контурних картах України позначити основні родовища паливних, рудних та нерудних ресурсів.

Практично-семінарське заняття № 3.

Тема: Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: проаналізувати вплив сучасної демографічної ситуації в Україні на рівень її економічного розвитку, виявити особливості розміщення населення та трудових ресурсів, проаналізувати статеву-вікову та національну структуру населення, охарактеризувати рівень урбанізації та функціональні типи поселень.

Основні поняття: густота населення, природний приріст, статеву-вікова структура населення, система розселення, урбанізація, еміграція, імміграція, діаспора, трудові ресурси, міська агломерація.

Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яка чисельність населення України була станом на 01.01.2015 року?
2. Яке місце за кількістю населення в Європі та в світі посідала Україна станом на 01.01.2015 року?
3. Назвіть головні причини депопуляції населення в Україні.
4. Яка середня густота населення України (в порівнянні з іншими країнами світу)?
5. Назвіть області України з найбільшою та найменшою густиною населення?
6. До якої мовної групи і мовної сім'ї належать українці?
7. Які причини впливають на розселення населення?
8. Назвіть міста-мільонери України.
9. Які функції виконують міста та села?

Питання для обговорення:

1. Схарактеризувати сучасну геодемографічну ситуацію в Україні (кількість населення та процеси його відтворення, статеву-вікову структуру населення, міграційні процеси та їх причини, процеси урбанізації). Обґрунтувати динаміку структурних змін населення України.
2. Проаналізувати густоту населення України. Визначити та пояснити її основні риси, причини, територіальні відмінності.
3. Пояснити особливості розселення населення України. Схарактеризувати функціональні типи міст та види міських агломерацій.
4. Пояснити регіональні особливості розміщення і використання трудових ресурсів України та визначити регіональні проблеми, пов'язані з працевлаштуванням.
5. Етнолінгвістичний склад населення України. Найбільші діаспори України та їх вплив на соціальні процеси в Україні.

Географічний мінімум:

1. Використовуючи карти атласу та додаток 4, вивчити міста України, зазначені у додатку та позначити їх на контурній карті.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Згідно з офіційними даними, Україна вступила у смугу демографічної кризи. Запропонуйте свій варіант подолання кризи.
2. Сучасні міграційні процеси. Нові хвилі міграції.
3. Унікальні міста України.

Рекомендована література:

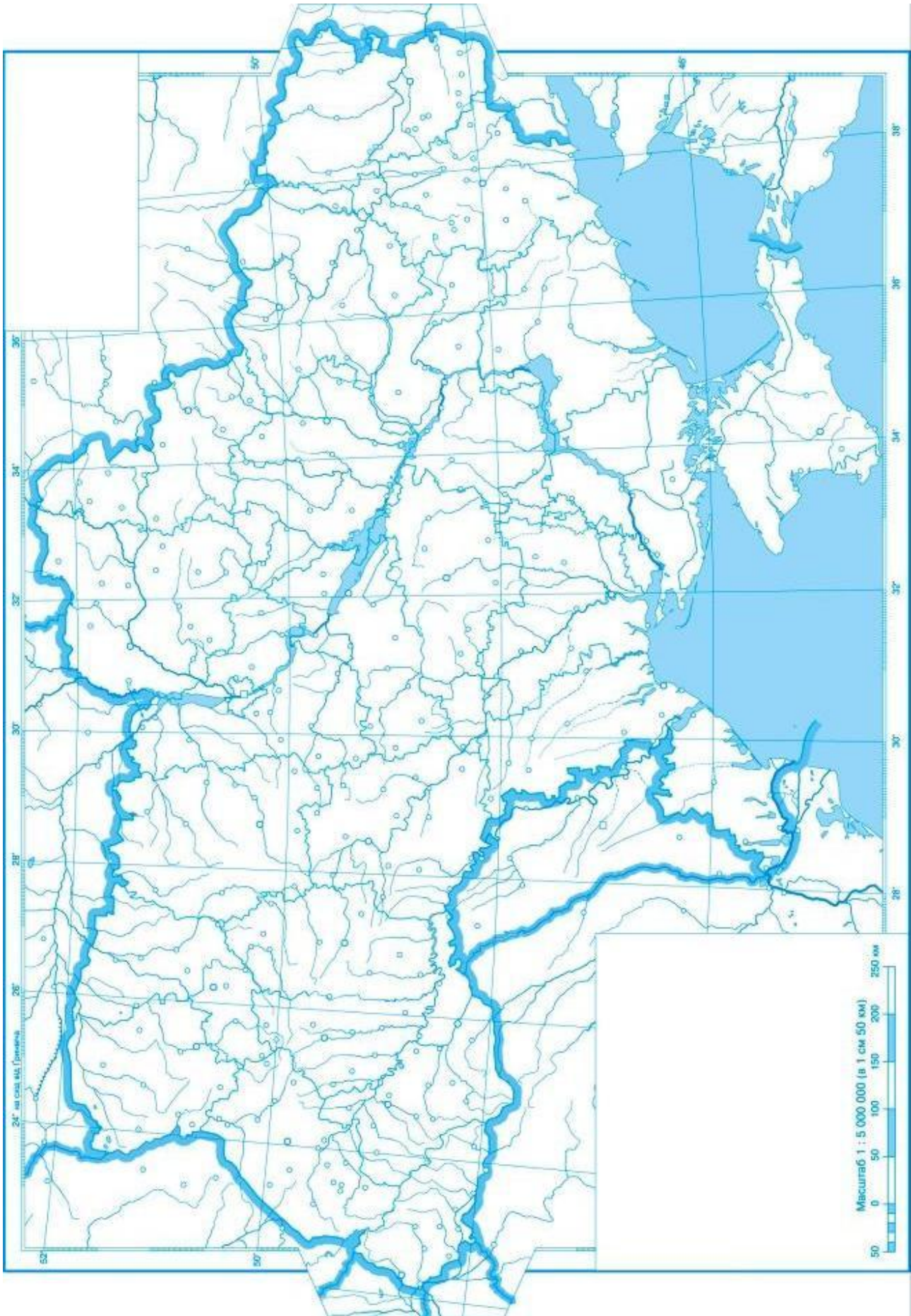
1. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз. – Чернівці: Рута, 2003.
2. Доценко А.І., Зінич В.Т. та ін. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз. – К., 2007.
3. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль: ТДПУ, 2003.
4. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
5. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : українсько-російський словник термінів та понять / Упоряд. Людмила Миколаївна Немець, Юлія Юріївна Заволока ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Геолого-географічний факультет. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 81 с.
6. Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. Демографічні перспективи України до 2026 року / НАН України; Інститут економіки. – К., 1999.
7. Хомра О.У., Ожеван М.А., Петрова Т.П., Нагорний В.І., Примак О.Г. Трудова міграція громадян України. Біла книга. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006.
8. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
9. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

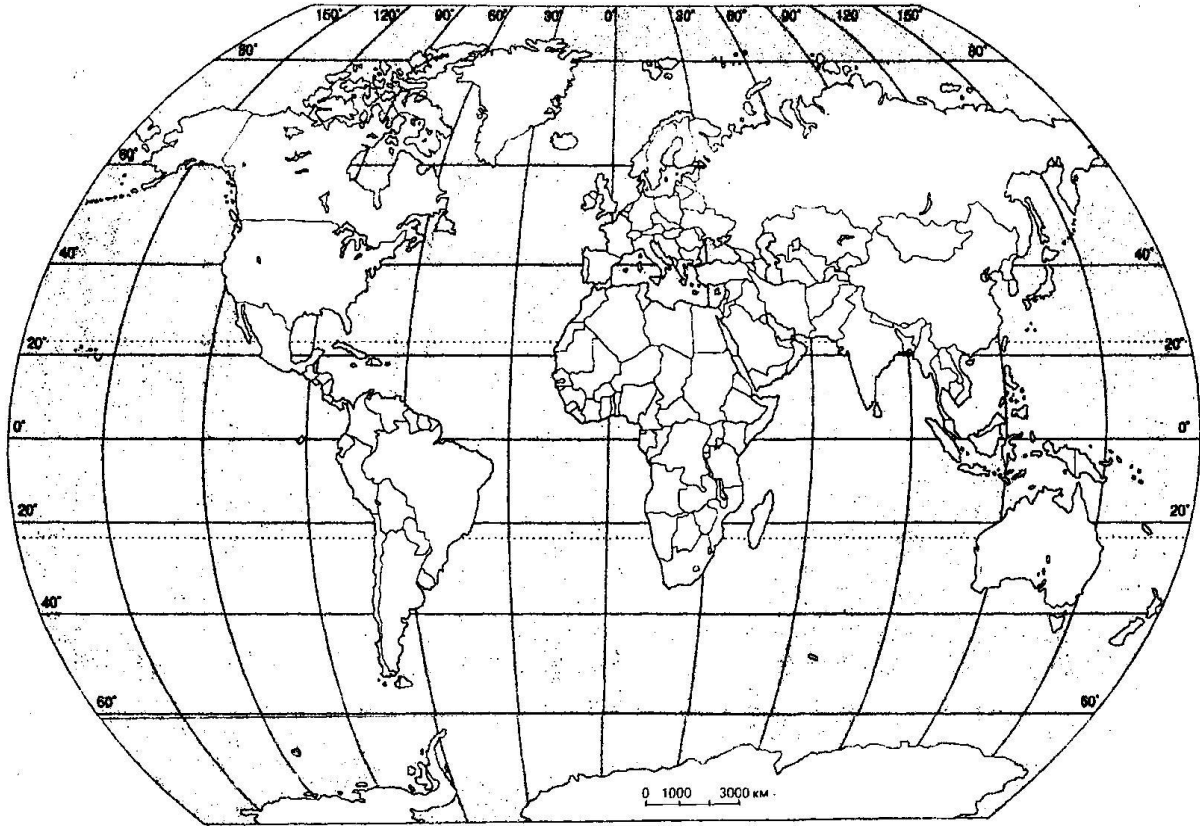
1. Назвати чинники, які впливають на зміни народонаселення України.

Біологічні	
Етнографічні	
Соціально-економічні	
Медико-екологічні	
Психологічні	

2. На контурній карті позначте міста України, зазначені у додатку 4.

3. На контурній карті позначте країни, в яких мешкають найбільші діаспори українців та сучасні напрями зовнішньої міграції українського населення.

4. Визначити, які області України, на вашу думку, є найбільш привабливими для мігрантів. Поставте оцінку в балах (від 1 до 5 балів, де 5 – досить привабливий, 1 – не привабливий)

Область, регіон	Сальдо міграції +/-	Причини міграцій		
		Економічні	Екологічні	Релігійні
Волинська область				
Закарпатська область				
Дніпропетровська область				
Кіровоградська область				
Київська область				
Львівська область				
Одеська область				
Рівненська область				
Харківська область				
Чернігівська область				

5. Використовуючи статистичні дані, літературні та картографічні джерела інформації, на картосхемі позначити відповідним кольором (штрихуванням) райони України з найбільшою концентрацією представників поширених тут національностей: росіян, євреїв, білорусів, молдован, поляків, угорців, румунів, греків, гагаузів, кримських татар тощо.

**ТЕМИ МОДУЛЯ №1
ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ:**

1. Етнічні землі та етнографічні райони України (за різними джерелами).
2. Адміністративно-територіальна реформа в Україні (проект): доречність, наслідки, перспективи, недоліки та переваги. Проблеми федералізації України.
3. Демаркаційні проблеми України.
4. Україна і міжнародні організації.
5. Напрямки та райони перспективної розробки корисних копалин в Україні.
6. Природні зони України: загальна характеристика, рівень ПРП та його вплив на економічний розвиток природної зони.
7. Динаміка кількості населення в XX-XXI століттях.
8. Класифікація систем розселення. Функціональні типи міст.
9. Методика геодемографічного районування.
10. Рівень та якість життя населення України.
11. Екологічний стан міського середовища.

**ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
ДО ПИСЬМОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ № 1.**

1. Предмет та об'єкт економічної і соціальної географії України.
2. Значення, структура та завдання економічної і соціальної географії України.
3. Видатні українські економіко-географи: Павло Чубинський, Степан Рудницький, Костянтин Воблій, Володимир Кубійович, Олексій Діброва та ін.
4. Основні наукові центри соціально-економічної географії України. Сучасні українські вчені.
5. Суспільно-географічне положення України.
6. Політико-географічне положення (ППП) України. Основні геополітичні вісі України.
7. Сучасний державний та адміністративно-територіальний устрій України.
8. Походження назви «Україна» та її перші згадки в історичних документах.
9. Українська державна територія та її етнічні землі.
10. Основні етапи формування сучасної державної території України.
11. Історико-географічні особливості формування господарства України.
12. Формування кордонів України в ході Другої світової війни. Сучасна конфігурація кордонів країни. Проблеми делімітації та демаркації кордонів України.
13. Поняття «ППП» території. Сутність економічної оцінки ППП. Значення виявлення компонентної структури ППП.
14. Рівень забезпеченості господарства України природними ресурсами. Регіональні відмінності в забезпеченні ППП.
15. Структура та характеристика мінерально-сировинних ресурсів України.
16. Земельні ресурси. Структура землекористування.
17. Потенціал водних ресурсів з економічним потенціалом їх запасів, рівнем забезпеченості мешканців України і господарства, рівнем забезпеченості окремих районів і регіонів.
18. Особливості впливу агрокліматичних ресурсів на рівень розвитку галузей економіки України. Характеристика агрокліматичних ресурсів.
19. Лісові ресурси України та їх характеристика.
20. Фауністичні та флористичні ресурси України та їх структура.
21. Природно-рекреаційний потенціал України.
22. Чисельність, густина та динаміка населення України. Сучасна демографічна ситуація в Україні.
23. Етнічний склад населення України та його територіальні відмінності.
24. Мовний та релігійний склад населення України.
25. Особливості функціонування трудових ресурсів України.
26. Особливості системи розселення населення. Класифікація міст України за людністю, адміністративним підпорядкуванням та функціональним типом.
27. Види міграцій та сучасні тенденції міграційних процесів в Україні.
28. Українська діаспора.

МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ

Практично-семінарське заняття №1.

Тема: Загальна характеристика господарства України.
Територіальна та галузева структура ПЕК України.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: визначити особливості територіальної та галузевої структури господарства, закріпити знання про основні родовища паливних ресурсів, проаналізувати розміщення основних центри розвитку паливної промисловості, виявити особливості і проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу України та визначити територіальні зміни у виробництві та використанні паливно-енергетичних ресурсів.

Основні поняття: територіальна організація суспільства, територіальна організація виробництва, концентрація, спеціалізація, кооперування, комбінування, паливно-енергетичний комплекс, промисловість, електроенергетика, міжгалузевий комплекс, територіальна структура господарства.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Дайте визначення понять «територіальна організація суспільства», «територіальна організація виробництва».
2. Назвіть принципи, фактори та критерії розміщення виробництва.
3. Поясніть сутність основних форм організації виробництва: концентрації, спеціалізації, кооперування, комбінування.
4. Типи економічних систем.
5. Що включає в себе інфраструктура? Назвіть її види.
6. Що таке підприємство?
7. Дайте визначення поняття «паливно-енергетичний баланс».
8. Назвіть основні родовища паливних корисних копалин.
9. Які енергетичні ресурси України обмежені?
10. Що таке ЛЕП, ТЕЦ, ДРЕС?
11. Що таке енергосистема?

Питання для обговорення:

1. Аналіз галузевої структури економіки України. Пояснити особливості співвідношення основних секторів виробництва. Основні міжгалузеві комплекси України.
2. Оцінка функціонально-територіальної структури господарства України: райони, зони, вузли, кущі.
3. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5) наступні галузі промисловості:
А) Паливна промисловість: вугільна промисловість, нафтова промисловість, газова промисловість, сланцева промисловість, торфова промисловість
Б) Електроенергетична промисловість
4. Розкрити суть енергетичної проблеми України, яка особливо загострилась в середині 2014 р. Запропонуйте можливі шляхи її вирішення.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Перспективи розвитку уранової промисловості в Україні.
2. Особливості експлуатації родовищ вуглеводнів на шельфі Чорного та Азовського морів.

Рекомендована література:

1. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
2. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія). – К.: Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996.
3. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: <http://www.economukraine.com.ua/>
4. Коршун І.М. та ін. Розміщення продуктивних сил України. - К., 1997.
5. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2000.
6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
7. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
8. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
9. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
10. Україна-2014: соціально-економічна криза та пошук шляхів реформування. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/upload/2014_Ekonomika_101114_NNN.pdf
11. Україна в міжнародних індексах – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. –Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

1. Побудуйте схему галузевої структури промисловості України.

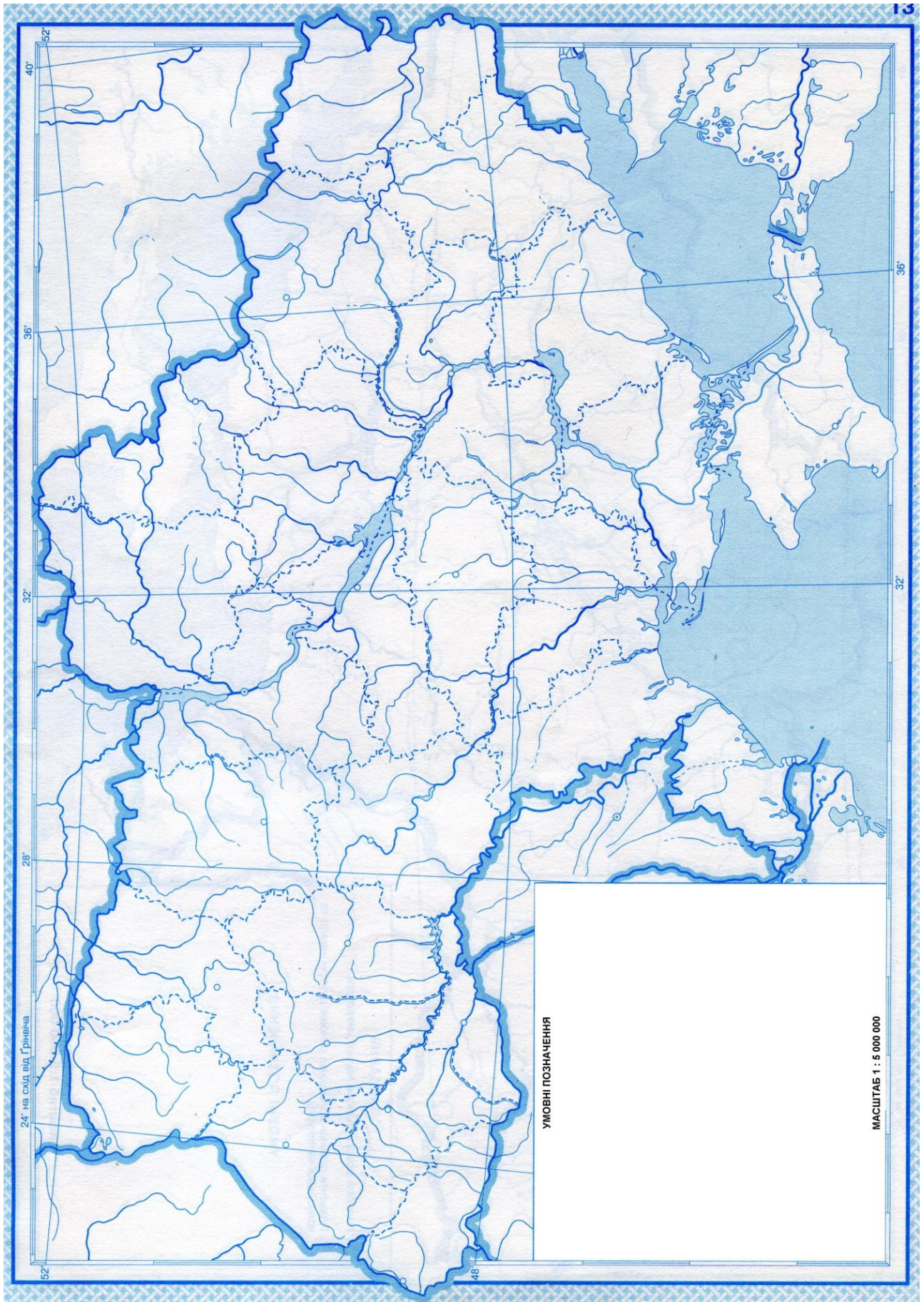
2. Заповніть таблицю «Характеристика паливної промисловості України» та позначте основні центри паливної промисловості на контурній карті.

<i>Галузь паливної промисловості</i>	<i>Сировина база галузі</i>	<i>Центри виробництва галузі</i>	<i>Область/області/ у якій розміщені центри</i>
Кам'яновугільна промисловість			
Буровугільна промисловість			
Нафтова промисловість			
Газова промисловість			
Сланцева промисловість			
Уранова промисловість			

3. Користуючись картами атласу та матеріалами додатку 7, заповніть таблицю «Електроенергетика України» та позначте основні електростанції України на контурній карті.

<i>Галузь електроенергетики</i>	<i>Назва електростанції</i>	<i>Потужність електростанції</i>	<i>Місце розташування</i>
Ядерна (атомна) енергетика			
	Чорнобильська	4000 МВт	м. Прип'ять (Київ. обл.)
Теплова енергетика			
Гідроенергетика			
Нетрадиційна енергетика			

Практично-семінарське заняття №2.
Тема: Металургійний комплекс України: особливості територіальної та галузевої структури.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: закріпити знання про основні родовища та сировинну базу металургійного комплексу, виявити передумови розвитку та особливості територіальної та галузевої структури металургійного комплексу України, обґрунтувати його значення для розвитку економіки.

Основні поняття: металургійний комплекс, чорна металургія, кольорова металургія, залізорудне виробництво, коксохімічна промисловість, доменне виробництво, електрометалургія, феросплавна промисловість, вторинна металургія.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Які метали виробляє чорна і кольорова металургія?
2. Назвіть способи отримання чавуну, сталі, прокату.
3. Яку продукцію виробляє чорна і кольорова металургія?
4. Яка форма організації виробництва найбільш розповсюджена у металургійному комплексі?
5. В яких секторах економіки використовують продукцію чорної і кольорової металургії?
6. Назвіть найбільші підприємства металургійного комплексу України (назва підприємства, місто).
7. Що таке феросплави?

Питання для обговорення:

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5, додаток 8) галузі металургії:
 - 1.1. Чорна металургія;
 - 1.2. Кольорова металургія.
2. Проаналізувати особливості територіальної структури та розвитку Придніпровського, Приазовського, Донецького металургійних районів України, визначити основні проблеми їх функціонування.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Позитивні та негативні аспекти приватизації підприємств металургійного комплексу України.
2. Експортно-імпортна політика держави в металургійній галузі.

Рекомендована література:

1. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
2. Жупанський Я. І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
3. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
4. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
5. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). – К., 1997.
6. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.

2. Скласти схему взаємозв'язків галузей металургійного комплексу з іншими галузями промисловості. Позначити напрями обміну продукцією. Над стрілками підписати обмін якою продукцією відбувається.

3. Заповнити таблицю, визначити бальним способом вплив фактора (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив) та зробити висновки стосовно принципів розміщення підприємств чорної металургії.

Фактори розміщення підприємств чорної металургії

Види металургійного виробництва	Фактори розміщення			
	Сировинний	Трудовий	Паливно-енергетичний	Споживчий
Залізорудне виробництво				
Коксохімічна промисловість				
Доменне виробництво				
Електрометалургія				
Феросплавна промисловість				
Вторинна металургія				

4. Розв'язати задачі:

А) Для виплавки 1 т. Al на металургійному комбінаті витрачається 2 т. глинозему, а для виплавки 1 т. глинозему – 5 т. нефелінів або 3 т. бокситів. Скільки потрібно витратити для виплавки 50 т. алюмінію бокситів і нефелінів?

Б) Підрахуйте річну та добову необхідність в потягах та вагонах металургійного комбінату, якщо для виробництва 1 тони сталі необхідно: 1,5 т. залізної руди, 350 кг. металобрухту, 2 т. коксівного вугілля, 0,5 т. флюсових вапняків, 0,1 т. марганцевої руди, 40 тон води. Річна потужність комбінату – 6 млн. тон. У вагоні – 50 тон, у потязі 40 вагонів.

5. Позначте на контурній карті головні центри виробництва чорних та кольорових металів, труб та феросплавів

Практично-семінарське заняття №3.
Тема: Географія галузей машинобудівного комплексу України (МБК).

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: проаналізувати особливості галузевої і територіальної структури машинобудівного комплексу України, визначити його роль в економіці України, виявити передумови щодо зміни галузевої структури машинобудування.

Основні поняття: машинобудівний комплекс, важке, загальне, середнє машинобудування.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яке місце в економіці України посідає МБК?
2. Який відсоток ВВП складає продукція машинобудування?
3. Яка форма організації виробництва найбільше поширена у МБК?
4. Назвіть найбільші підприємства МБК України (назва підприємства, місто).
5. Яка продукція машинобудування експортується з України та імпортується в нашу країну? Назвіть з яких країн.
6. Назвіть які спеціальності мають працівники галузей МБК.

Питання для обговорення:

1. Проаналізувати МБК за планом характеристики (додаток 5, пункт 3 розглянути детально за галузями).
2. Розкрити техніко-економічні особливості МБК. Пояснити взаємозв'язок з іншими галузями промисловості. Визначити основні функції МБК.
3. Чи є в Україні умови для розвитку сучасних галузей МБК? Обґрунтувати процеси, що сприяють та гальмують їх розвиток.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Ракето-космічний комплекс України.
2. Сучасний розвиток автомобілебудування в Україні.
3. Історія розвитку машинобудування в Україні.

Рекомендована література:

1. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
2. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
3. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
4. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
5. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). – К., 1997
6. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
7. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
8. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
9. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. –Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

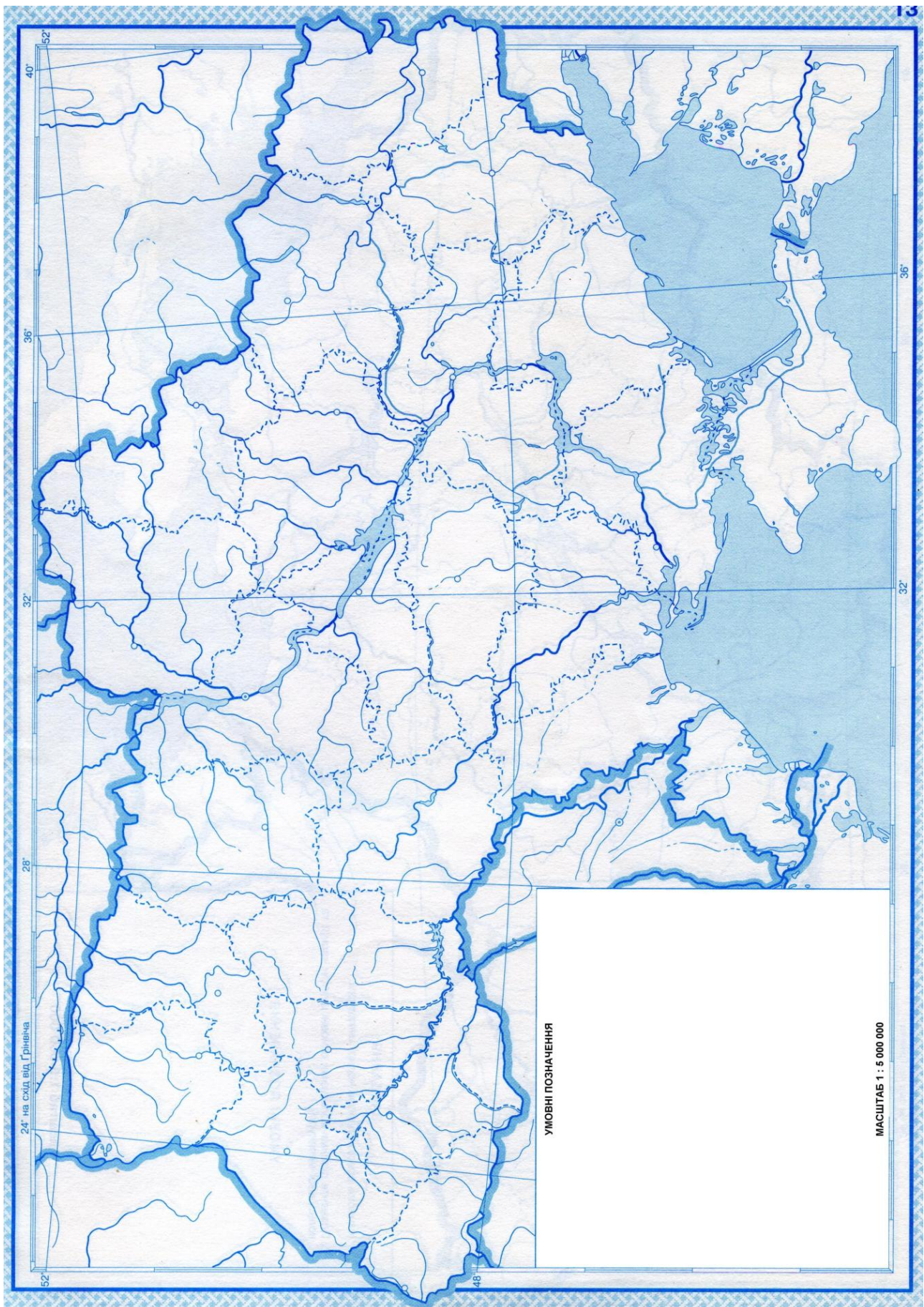
1. Заповнити таблицю «Групи галузей машинобудування».

<i>Група галузей машинобудування</i>	<i>Основні галузі МБ</i>
Важке	Металургійне
Загальне	Сільськогосподарське
Середнє	Автомобілебудування
Виробництво точних машин, приладів, механізмів та інструментів	Електротехнічна промисловість

2. Заповнити таблицю «Форми організації та фактори розміщення основних центрів машинобудування»

Райони машинобудування	Спеціалізація	Чинники розміщення та форми організації виробництва	Головні центри виробництва	Основні проблеми розвитку
1. Харківський (Харківська, Полтавська, Сумська обл.)				
2. Донбаський (Донецька, Луганська обл.)				
3. Придніпровський (Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька обл.)				
4. Центральний (Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська обл.)				
5. Західний (Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська, Закарпатська обл.)				
6. Подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька обл.)				
7. Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл. Крим)				

3. На контурній карті позначити основні райони, вузли та центри машинобудування.

Практично-семінарське заняття № 4.
Тема: Особливості розвитку хімічного комплексу України.
Лісовиробничий комплекс України.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: проаналізувати особливості розвитку та розміщення підприємств хімічного та лісовиробничого комплексів України, оцінити передумови для їх подальшого розвитку, визначити вплив галузей на екологічний стан регіонів та України в цілому.

Основні поняття: хімічний комплекс, гірничо-хімічна промисловість, хімія органічного синтезу, основна хімія, нафтохімічна промисловість, лісова промисловість, лісовиробничий комплекс, целюлозно-паперова промисловість, меблева промисловість.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Коли в Україні виникла хімічна промисловість?
2. Яку сировину та корисні копалини використовує хімічна промисловість?
3. Яку продукцію виготовляє хімічна промисловість?
4. Назвати продукцію хімічної промисловості, що використовується в МБК.
5. Яка продукція хімічної промисловості практично замінила натуральну продукцію?
6. Чому хімічне виробництво менш трудомістке, ніж інші? (наведіть аргументи та приклади).
7. Від яких чинників залежить розвиток лісовиробничого комплексу України?
8. Які основні породи дерев використовують при виробництві продукції лісовиробничого комплексу України?
9. Назвати яку продукцію виготовляє лісовиробничий комплекс та у яких інших галузях промисловості вона використовується.

Питання для обговорення:

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5 та додаток 10) хімічний комплекс України.
2. Розкрити особливості екологічних проблем в районах хімічної промисловості.
3. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5 та додаток 14) лісовиробничий комплекс України.
4. Проаналізувати регіональні програми створення нових лісових насаджень.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Криза в деревообробній промисловості України.
2. Фармацевтична промисловість України.

Рекомендована література:

1. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
2. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
3. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
4. Клименко В.Л. Экономика химической промышленности. – Л. : «Химия», 1990.
5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів : Світ, 2000.

6. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

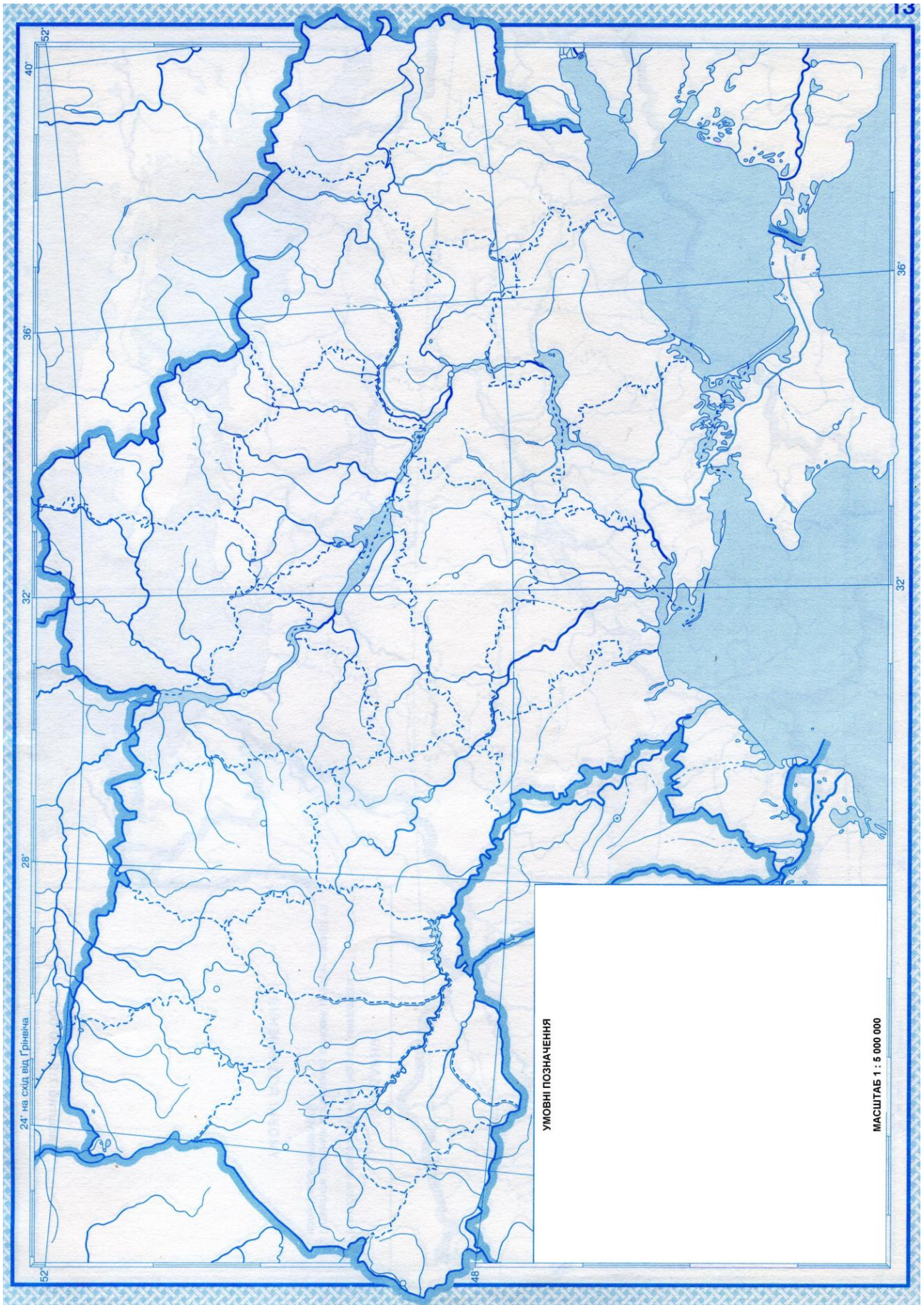
Хід практично-семінарського заняття:

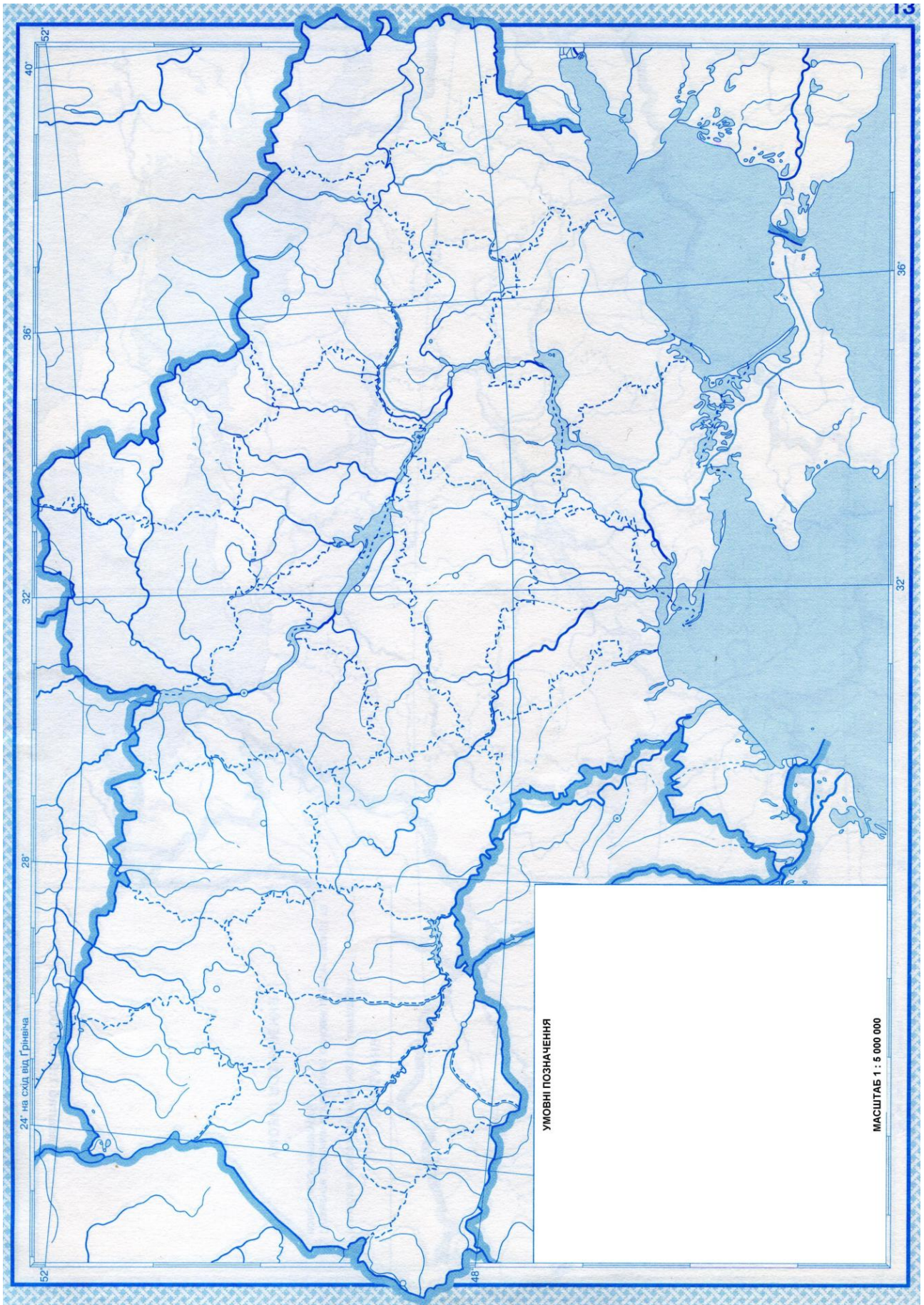
1. Оцінити вплив різних чинників на розміщення хімічного виробництва (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив). Заповнити таблицю. Зробити висновок.

Чинники розміщення галузей хімічного виробництва

Галузь хімічного виробництва	Чинники розміщення			
	Сировинний	Паливно-енергетичний	Водний	Споживчий
Виробництво азотних добрив				
Виробництво фосфатних добрив				
Виробництво калійних добрив				
Виробництво сірчаної кислоти				
Виробництво кальцинованої соди				
Виробництво каустичної соди				
Виробництво синтетичного каучуку				
Шинна промисловість				
Хімічні волокна і нитки				
Синтетичні смоли та пластмаси				
Гумова промисловість				

2. На контурній карті України позначити основні райони, вузли та центри хімічного та лісовиробничого комплексу .

Практично-семінарське заняття № 5.
Тема: Географія агропромислового комплексу України (АПК).

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: визначити та з'ясувати суть поняття «АПК», проаналізувати особливості територіальної організації АПК, проаналізувати спеціалізацію АПК у межах сільськогосподарських зон та районів України, розкрити взаємозв'язки АПК з іншими галузями господарства та його значення для розвитку економіки країни.

Основні поняття: агропромисловий комплекс, сільськогосподарська інтеграція та спеціалізація, агропромислова зона, сільське господарство, харчова промисловість.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Які традиційні галузі сільського господарства притаманні Україні?
2. Яке значення мають агрокліматичні умови для розвитку сільського господарства в Україні?
3. Які нові сільськогосподарські культури в Україні замінюють традиційні? Чому?
4. Яка структура земельних угідь в Україні?
5. Що таке сівозміна?
6. Яка галузева структура сільського господарства?
7. За якими формами і показниками державної статистичної звітності досліджують рослинництво і тваринництво?
8. Які чинники сприяють розвитку сільського господарства України?
9. Які чинники гальмують розвиток сільського господарства України?

Питання для обговорення:

1. Розкрити сутність поняття АПК. Проаналізувати головні типи галузевих та територіальних АПК.
2. Схарактеризувати АПК України за планом характеристики (додаток б):
 - 2.1. Сільське господарство (рослинництво, тваринництво);
 - 2.2. Харчова промисловість.
3. Визначити основні чинники формування приміських АПТК.
4. Розкрити особливості аналізу та основні економічні показники сільськогосподарського підприємства.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Тенденції розвитку приватних сільськогосподарських господарств.
2. Основні шляхи розвитку тваринництва третього тисячоліття.
3. Урядові програми розвитку сільського господарства України.

Рекомендована література:

1. Білик Ю.Д. Економічні проблеми агропромислового комплексу України в умовах формування ринкових відносин. — К., 1997.
2. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. — Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
3. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Проводар Н.І. Географія агропромислових комплексів: Навчальний посібник. — К.: Либідь, 1997.

4. Руснак П.П., Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. Економіка сільського господарства: Підручник для студ. екон. спец. вищ. аграрних закладів освіти I-II рівнів акредитації / Петро Павлович Руснак (ред.). — К. : Урожай, 1998.
5. Рябоконт В.П. Соціально-економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу України в сучасних умовах. — К.: Інститут аграрної економіки, 2000.
6. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства. — К.: Ін-т аграрної економіки, 2000.
7. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. — Львів: Світ, 2000. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. — Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

1. Накреслити схему галузевої структури АПК України.

2. Накреслити схему міжгалузевих зв'язків АПК (над стрілками вказати види продукції, якою забезпечує АПК інші галузі господарства та продукцію, яку отримує АПК від інших галузей господарства).

3. Накреслити схему галузевої структури рослинництва України.

4. Накреслити схему галузевої структури тваринництва України.

4. На контурній карті позначити сільськогосподарські зони та райони України.

Практично-семінарське заняття № 6.

Тема: Транспортний комплекс.

Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: визначити роль і значення транспортного комплексу для розвитку господарства України, розглянути його територіальну структуру; встановити особливості територіальної організації сфери послуг, показати її вплив на розвиток суспільства.

Основні поняття: транспортний комплекс, сфера послуг, соціальний комплекс, соціальні послуги.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Дайте визначення поняття «транспортний комплекс».
2. Назвіть основні види транспорту.
3. Назвіть основні міждержавні транспортні магістралі.
4. Дайте визначення понять «пасажирообіг» та «вантажобіг».
5. Чим відрізняються поняття «невиробнича сфера» та «сфера послуг»?
6. Що таке «послуги»? За якими ознаками їх можна класифікувати?
7. Дайте визначення поняття «соціальна інфраструктура».
8. Дайте визначення поняття «географія сфери обслуговування».
9. Поясніть вплив сфери послуг на матеріальне та нематеріальне виробництво.

Питання для обговорення:

1. Схарактеризуйте основні види транспорту України та їх місце у вантажообігу та пасажирообороті.
2. Проблеми та перспективи розвитку транспортного комплексу України.
3. Транс'європейські транспортні коридори, які проходять через територію України.
4. Галузева структура, основні завдання і функції сфери послуг, її роль у забезпеченні потреб населення.
5. Схарактеризуйте галузеву структуру сфери послуг за регіонами України.
6. Особливості територіальної організації обслуговування населення у міській та сільській місцевостях України.

Додаткове завдання

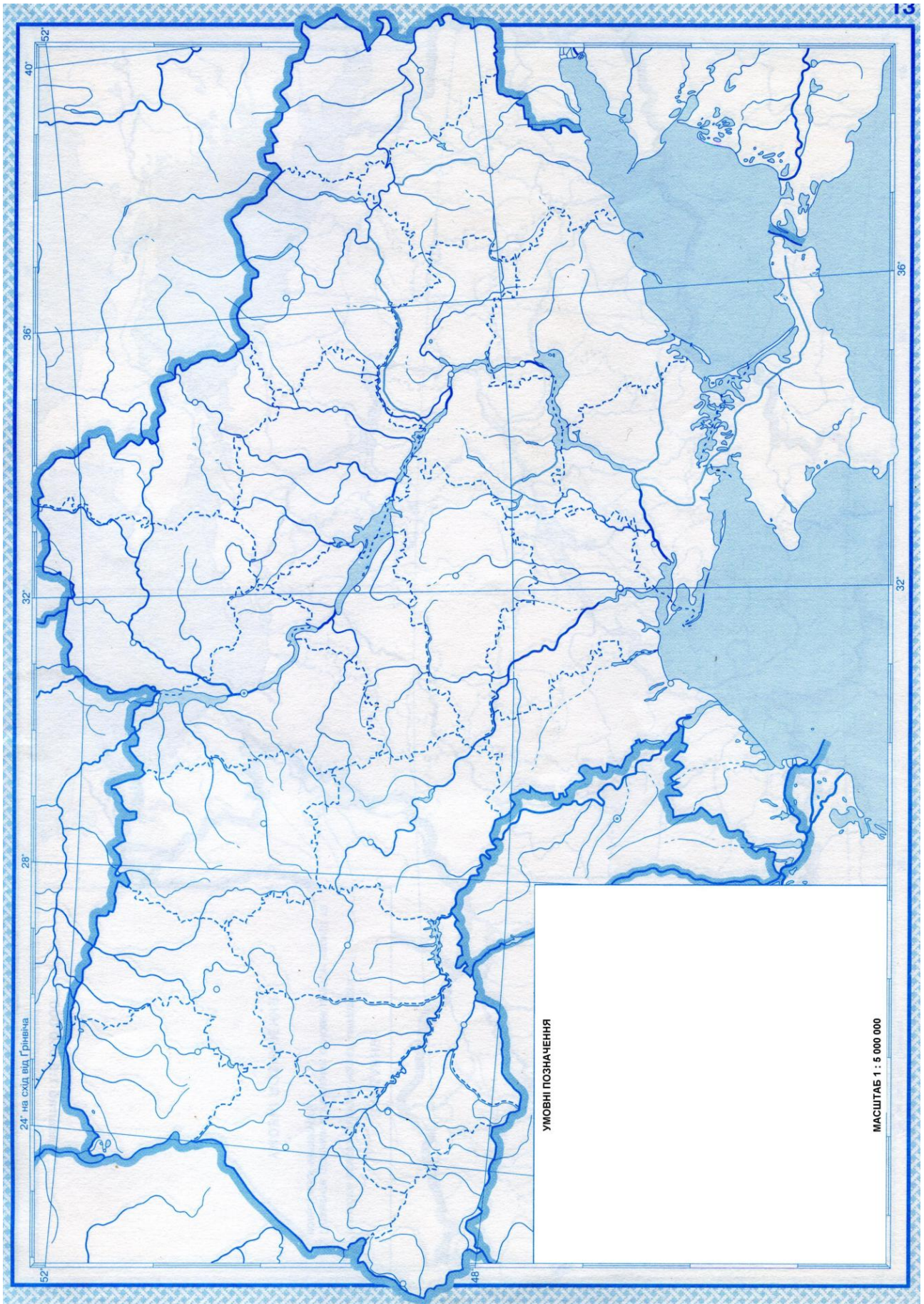
(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Проблеми інтеграції України до європейського транспортного простору.
2. Сфера послуг – підтримка життєздатності села.
3. Найбільш важливою для мого міста (села) є освітня (медична,) сфера.

Рекомендована література:

1. Алексеев А.И. География сферы обслуживания: основные понятия и методы / Алексеев А.И., Ковалев С.А. Ткаченко А.А. – Тверь, 1991.
2. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол.: Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1988.
3. Географія сфери обслуговування : методичні вказівки з навчальної дисципліни / Уклад. О. Г. Корнус. – Суми : СумДПУ, 2012.
4. Говорун А. Г. Транспорт і навколишнє середовище / А. Г. Говорун. – К. : Урожай, 1992.
5. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
6. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
7. Рибак І. В. Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20 - початок 90-х рр. ХХ ст.) / Іван Васильович Рибак . – Київ : Рідний край, 1997.
8. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій –Львів: Світ, 2000.
9. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. –Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

**Обов'язковий мінімум з тем для самостійного опрацювання
(проводиться у вигляді тестів на лекціях):**

1. Будівельно-індустріальний комплекс України.
2. Легка промисловість України.
3. Рекреаційний комплекс України.

**ТЕМИ МОДУЛЯ №2
ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ:**

1. Історія розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України.
2. ЛЕП та енергетична система України. Експорт та імпорт енергоносіїв.
3. Альтернативна енергетика в Україні.
4. Енергетична проблема в Україні: сутність, шляхи вирішення.
5. Історія розвитку металургійної промисловості в Україні.
6. Історія розвитку машинобудування України.
7. Історія розвитку хімічної промисловості в Україні.
8. Історія розвитку лісової промисловості в Україні.
9. Галузеві райони лісовиробничого комплексу України.
10. Особливості сучасних процесів агропромислової інтеграції.
11. Структура соціального комплексу (різні підходи).
12. Різні підходи до визначення поняття «послуга».
13. Зовнішні зв'язки України: економічні, політичні, науково-технічні та інші.

**ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
ДО ПИСЬМОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ №2**

1. Поняття «господарство України», його економіко-географічні особливості та структура.
2. Тенденції становлення та розвитку економіки України, її головні специфічні риси.
3. Основні форми суспільної організації виробництва. Фактори та чинники розміщення виробництва.
4. Структура національного господарства.
5. Особливості структури промисловості України.
6. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК). Структура ПЕК. Тенденції розвитку.
7. Значення, центри, вузли, райони паливної промисловості.
8. Електроенергетика України. Характеристика проблем та перспектив розвитку галузі. Основні електростанції України.
9. Чорна металургія. Виробнича структура галузі.
10. Економіко-географічна характеристика металургійних баз України: Донбас, Придніпров'я, Приазов'я. Основні центри чорної металургії.
11. Кольорова металургія. Значення та структура галузі. Особливості розвитку і розміщення. Характеристика сировинної бази. Територіальні особливості розвитку галузей кольорової металургії.
12. Галузева структура машинобудування України та її особливості.
13. Територіальні особливості розміщення машинобудування. Макрорегіони і регіони з найбільшим розвитком машинобудування. Основні центри машинобудування.
14. Хімічна промисловість України. Значення галузі та основні чинники розвитку. Особливості структури. Найважливіші галузі та центри виробництва хімічної продукції.
15. Виробництво будівельних матеріалів. Географія галузей будівельного комплексу України. Основні центри виробництва будівельних матеріалів.
16. Лісова і деревообробна промисловість України. Галузева та територіальна структура ЛВК та основні центри.

17. Поняття «АПК». Значення розвитку АПК.
18. Особливості розвитку і розміщення галузей сільського господарства.
19. Галузі спеціалізації та структура сільського господарства України.
20. Географія рослинництва України.
21. Географія тваринництва України.
22. Сільськогосподарські зони та райони України, їх спеціалізація.
23. Харчова промисловість. Основні галузі харчової промисловості України. Основні центри виробництва продукції харчової промисловості.
24. Соціальна сфера України: територіальна та галузева структура.
25. Легка промисловість України, значення, структура, особливості розвитку та розміщення. Географія основних галузей.
26. Транспортний комплекс України. Структура транспорту; галузі спеціалізації. Головні транспортні магістралі України, морські та річкові порти, найважливіші аеропорти.
27. Зовнішньоекономічні зв'язки України. Основні статті експорту та імпорту України.

МОДУЛЬ 3. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Практично-семінарське заняття № 1.

Тема: Теоретичні засади суспільно-географічного районування України.

Оцінювання: максимум 5 балів

Мета: виявити особливості різних підходів до суспільно-географічного районування України, визначити особливості та провести порівняльний аналіз наявних схем районування.

Основні поняття: економічне районування, суспільно-географічне районування, економічний район, мікрорайонування, районологія, район, регіон.

Актуалізація знань:

1. Що таке територіально-виробничий комплекс? Яка роль ТВК при виділенні економічних районів?
2. Які виділяють фактори районоутворення?
3. Чи можна виділити провідний фактор формування економічних районів на сучасному етапі?

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення основним поняттям теми.
2. Схарактеризуйте принципи економічного районування, фактори районоутворення.
3. Охарактеризуйте схеми соціально-економічного районування території України (за О. І. Шаблієм, М. М. Паламарчуком, Ф. Д. Заставним, М. Д. Пістуном). Новітні схеми регіоналізації України.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Розкрийте суть соціально-економічного районування за В. А. Поповкіним та М. І. Долішнім.
2. Досвід зарубіжних країн в питанні соціально-економічного районування території.

Рекомендована література:

1. Економіка України. Політико-економічний журнал. www.nbuv.gov.ua
2. Жупанський Я. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я. – К., 1998.
3. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
4. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект. – К., 2004.
5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З. С. Варналія. – К., 2005.
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
7. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Хід практично-семінарського заняття:

1. На контурну карту нанесіть схеми економічної та суспільно-географічної регіоналізації України (за О. І. Шаблієм, М. Д. Пістуном та Ф. Д. Заставним).

Практично-семінарські заняття № 2-4.
Тема: Загальна характеристика суспільно-географічних районів України
(у вигляді ділової гри).

Оцінювання: максимум 5 балів за активність на кожному семінарі.

Мета: визначити загальний рівень соціально-економічного розвитку економічних районів України, їх спеціалізацію та чинники формування структури промислового виробництва.

Основні поняття: суспільно-географічний район, економічний район, спеціалізація.

Ділова гра:

1. Створити ініціативні групи експертів (по 2-3 особи) з аналізу особливостей розвитку певного економіко-географічного району (на вибір викладача) та представити його у вигляді доповіді з електронною презентацією, відповідно до плану характеристики економічного району (додаток 12).

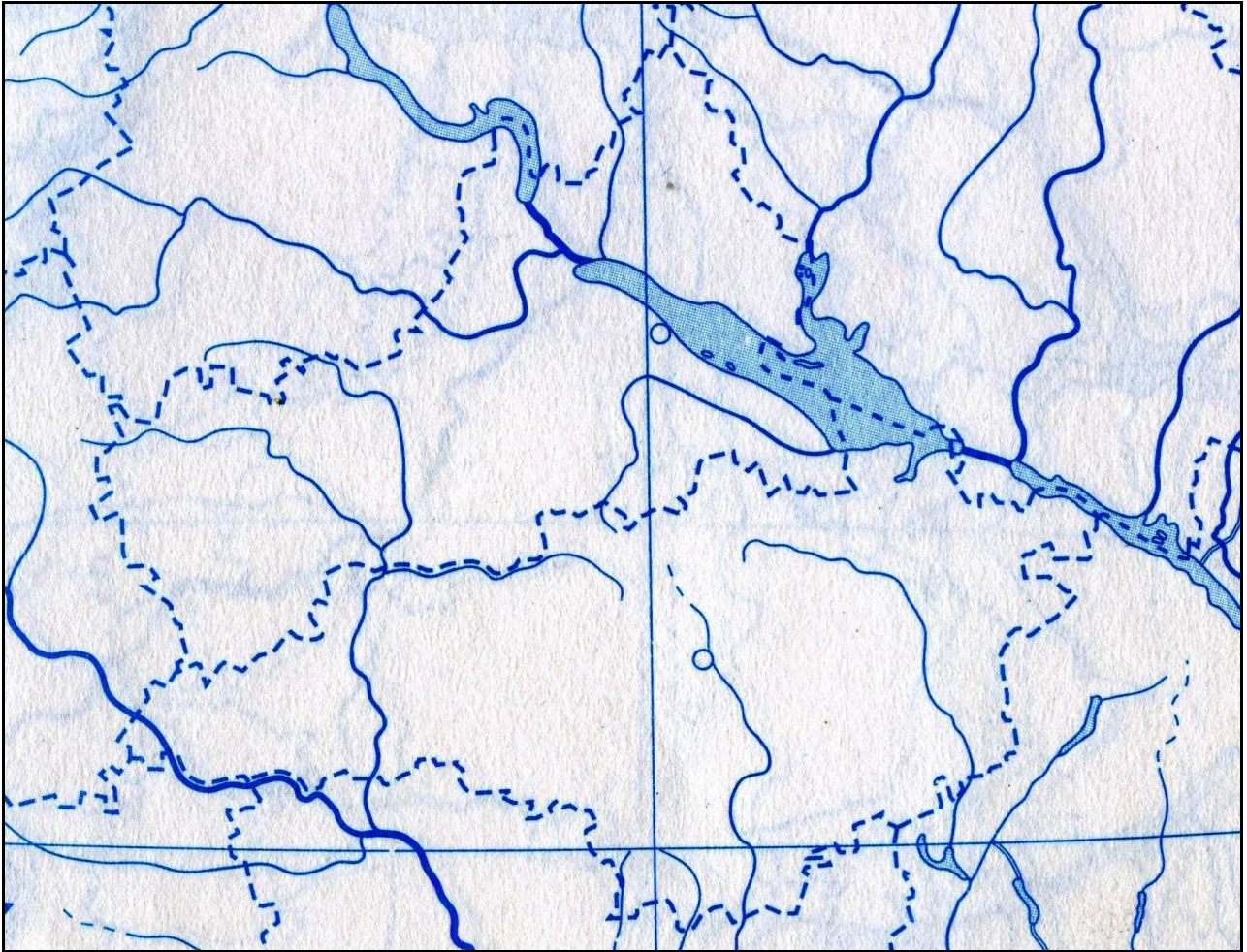
2. Представлення економічного району може відбуватися у вигляді доповіді, дискусії, інтерв'ю, запитань-відповідей із виділеними ролями для експертів соціо-економіко-географа, журналіста чи політика, еколога чи експерта з регіонального розвитку тощо.

3. Доповідь оформлюється у паперовому варіанті формату А4, і (титульний лист доповіді оформлюється стандартно).

4. Електронний варіант презентації також здається викладачу в день виступу (підпис файлу: назва району, тема доповіді, прізвище автора, шифр групи).

Рекомендована література:

1. Голюков А.П. Стратегія регіонального розвитку. – Х.: ХНУ, 2001.
2. Голюков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку. – Харків, 2005.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З. С. Варналія. – К., 2005.
4. Мезенцева Н.І. Суспільно-географічне районування України / Наталя Іванівна Мезенцева. – К., 2002.
5. Мезенцева Н.І. Економічна та соціальна географія України. Районна частина. Електронний підручник / автор і упорядник Мезенцева Н.І. – К., 2008.
6. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
7. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О. І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
8. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

СТОЛИЧНИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

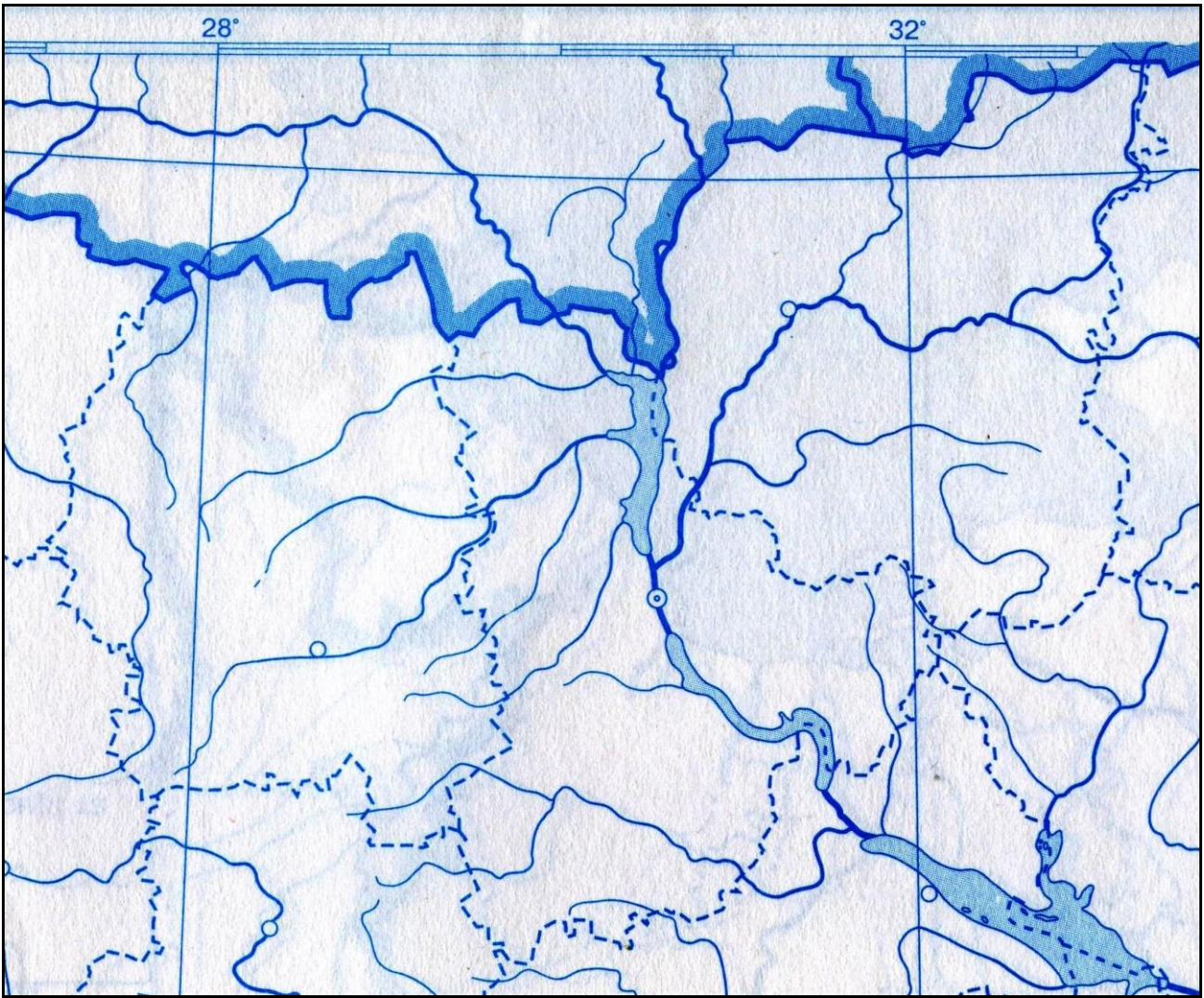
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

ПОДІЛЬСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

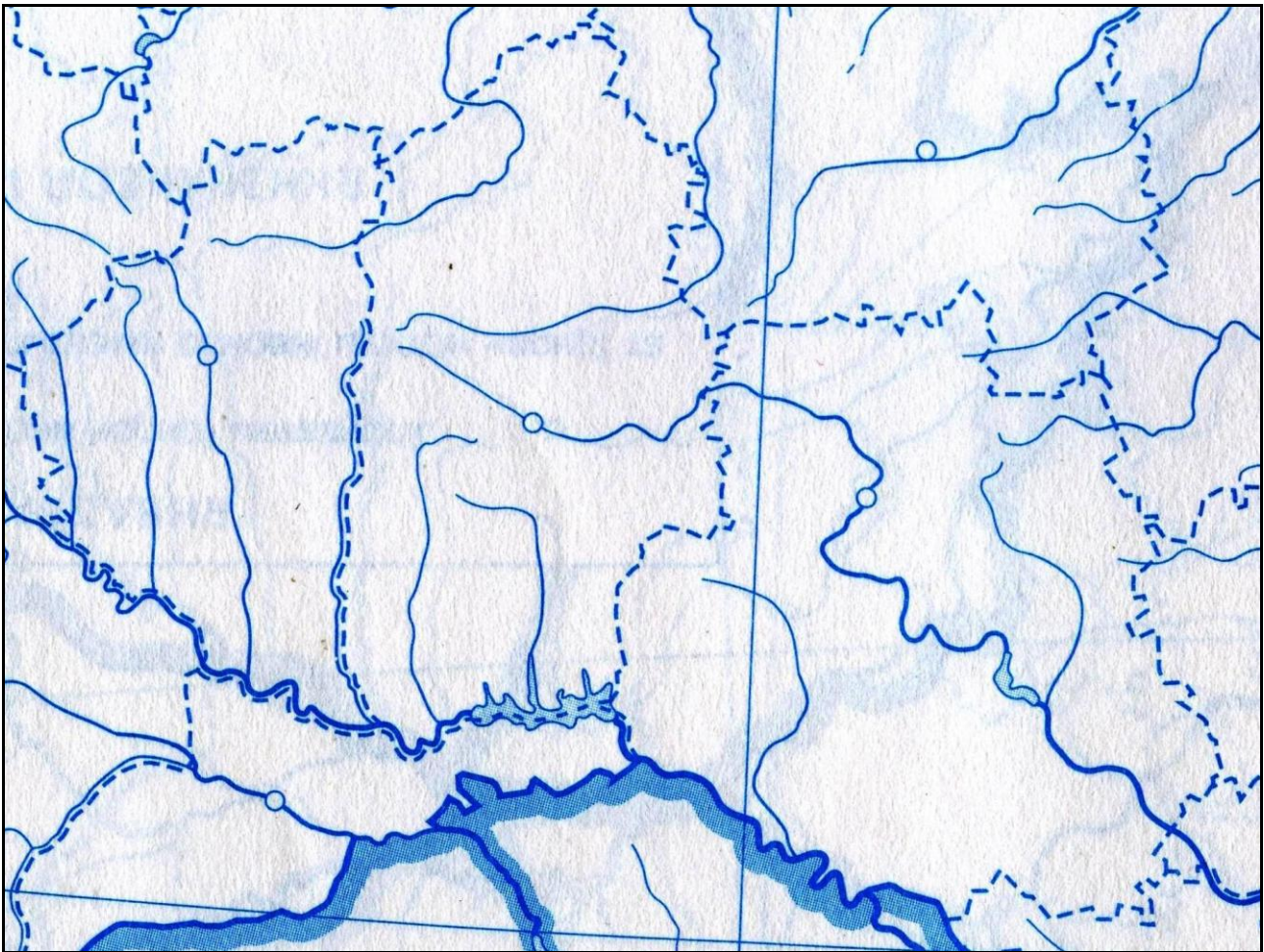
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

КАРПАТСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

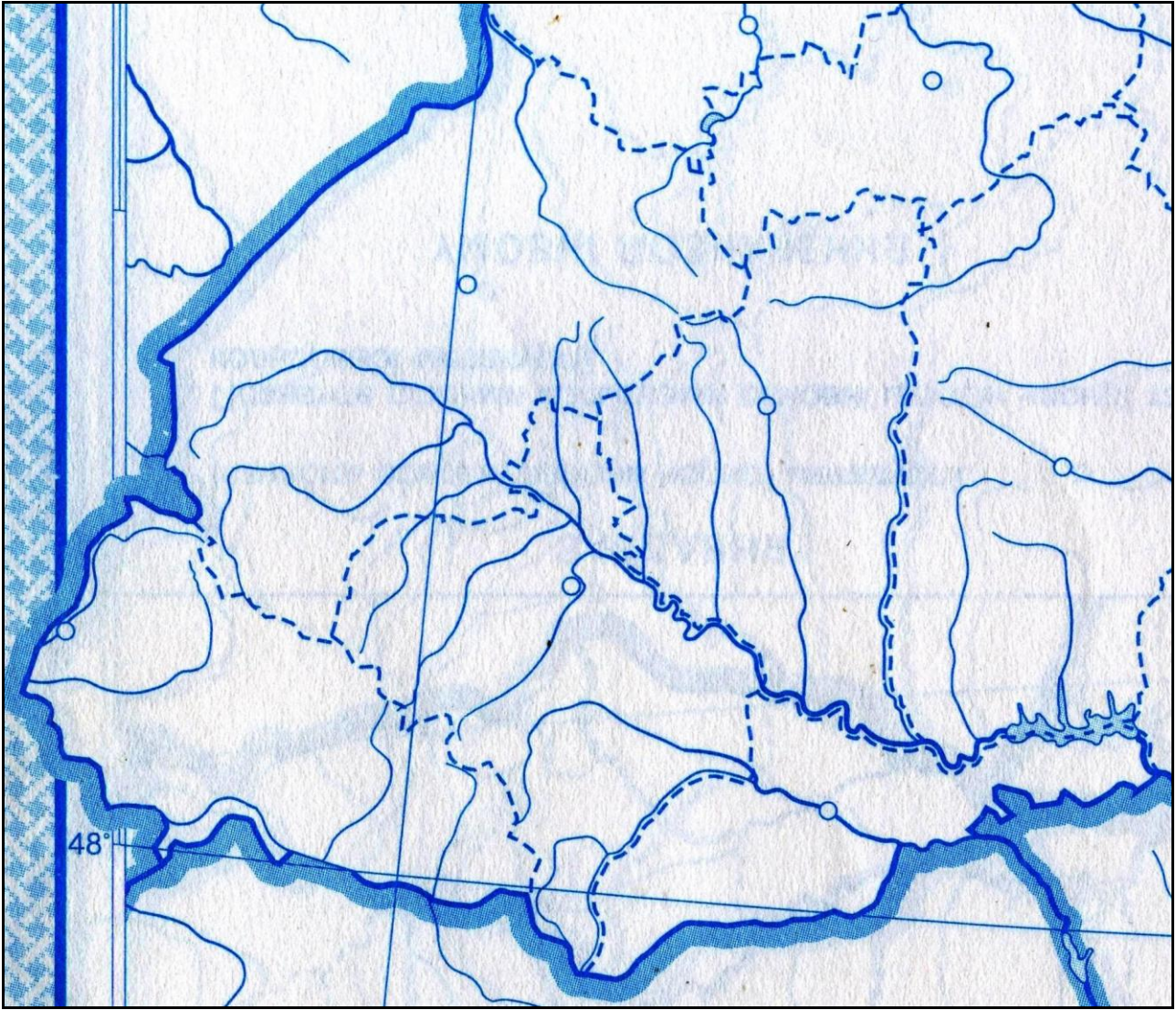
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

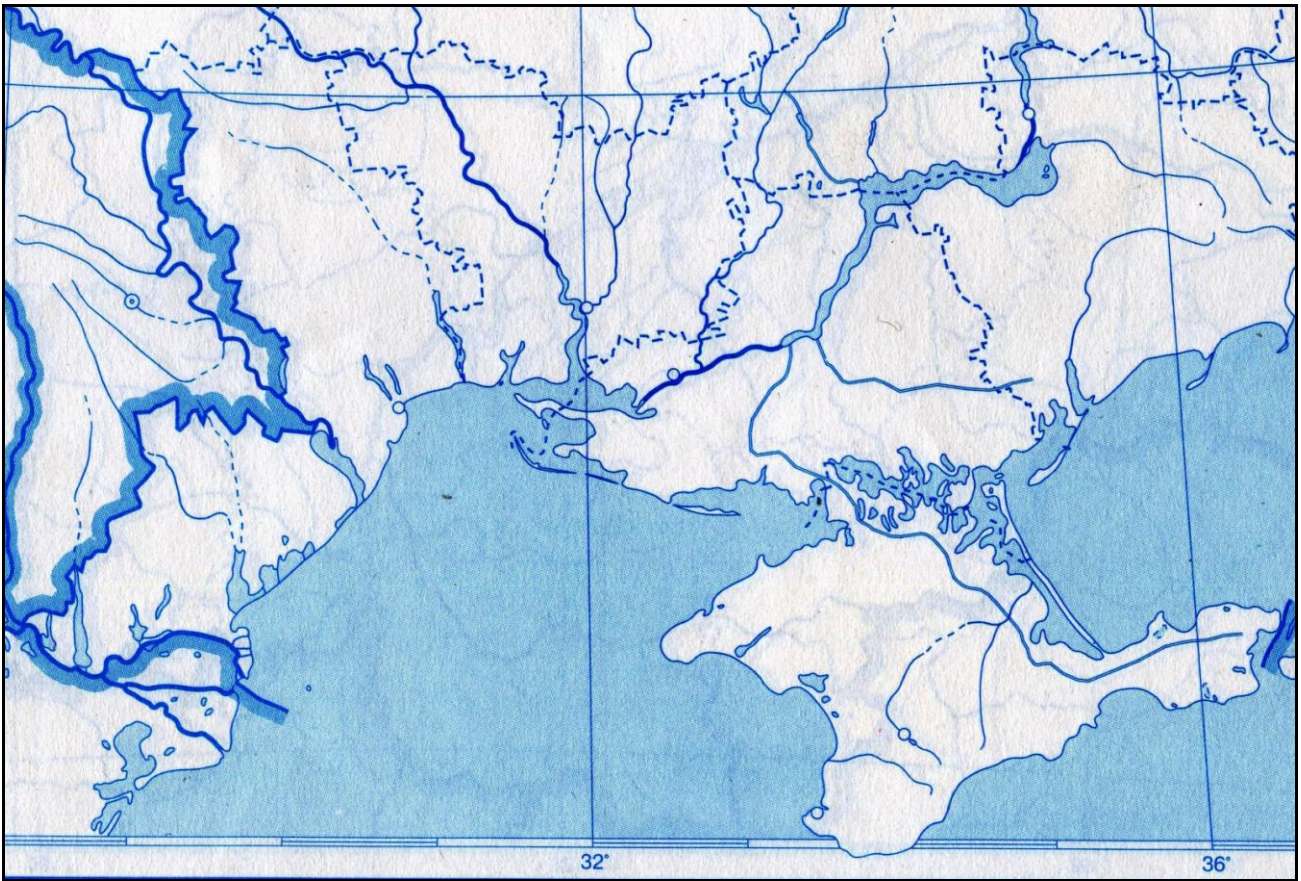
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

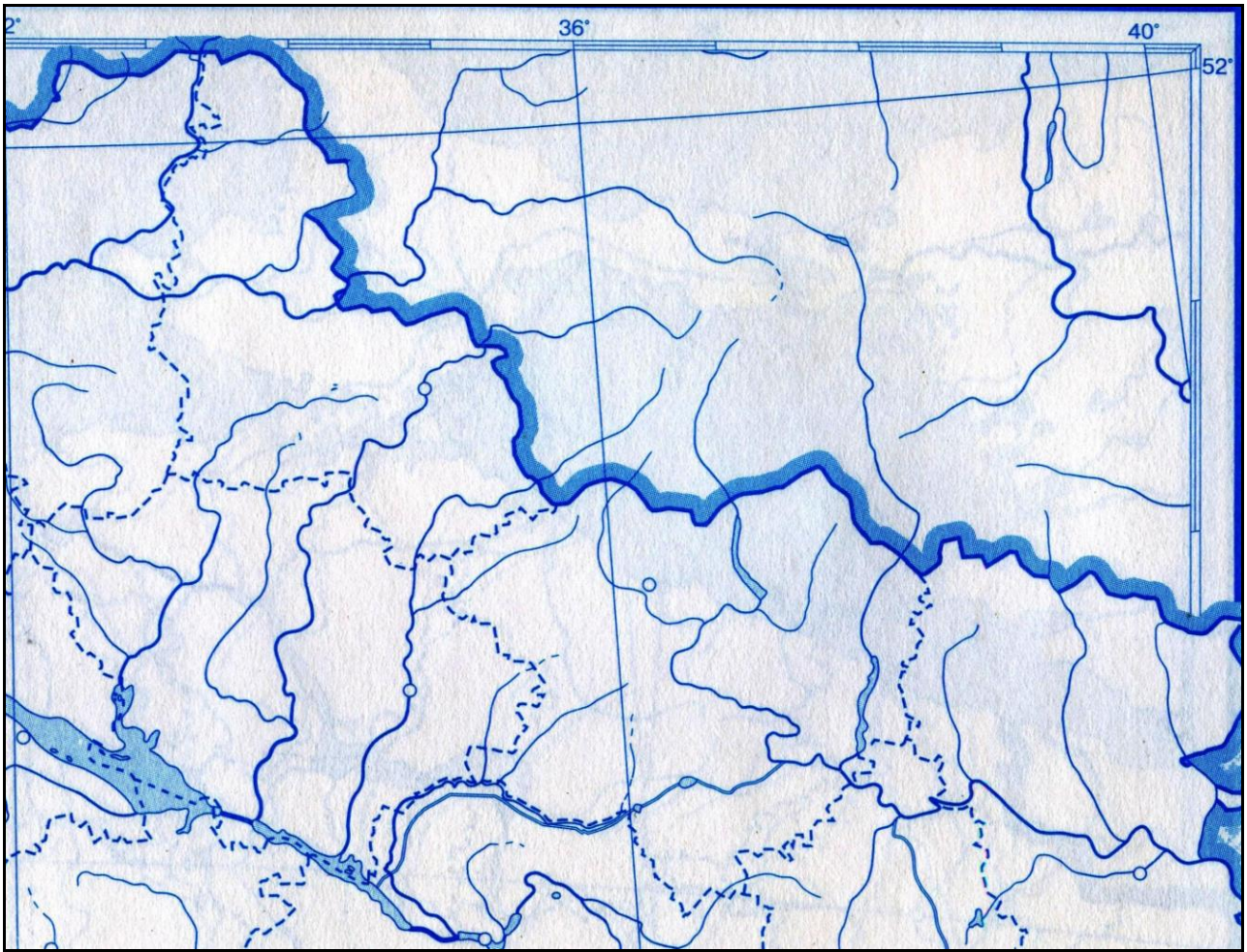
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

ПРИДНІПРОВСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

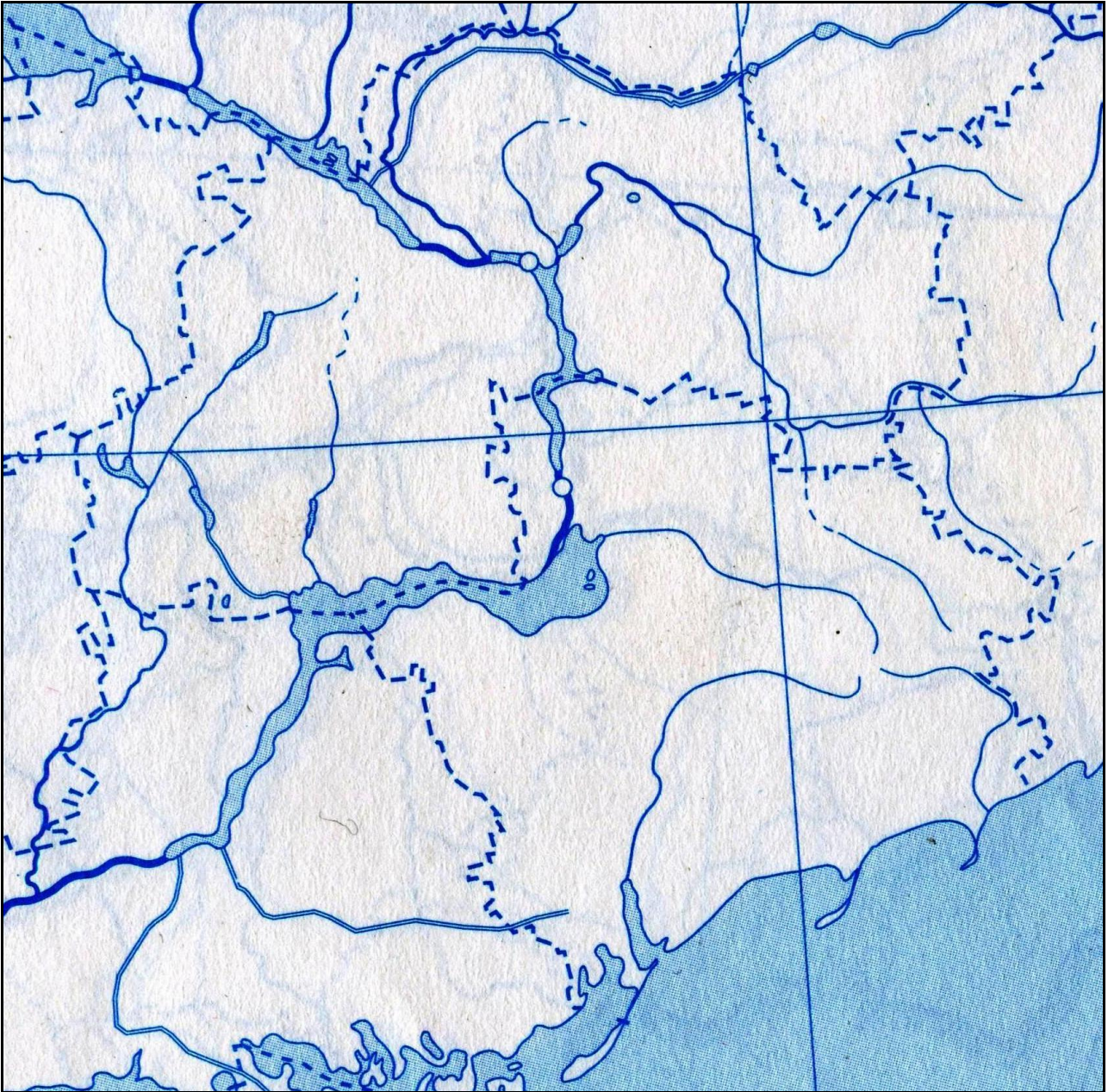
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

ДОНЕЦЬКИЙ СТР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

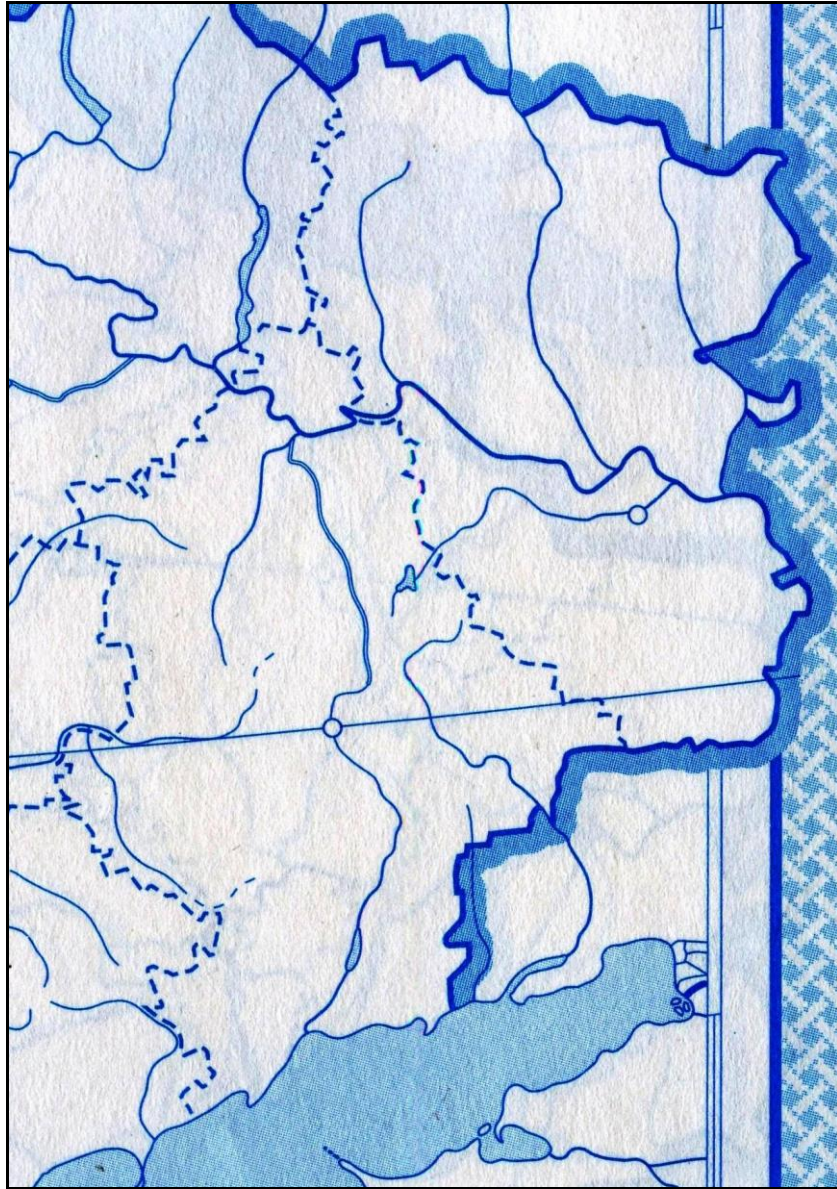
Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПИСЬМОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ № 3.

1. Основи суспільно-географічного районування та його значення, основні поняття.
2. Чинники районоутворення.
3. Роль та значення територіально-виробничих комплексів при виділенні економічних районів.
4. Схеми економічного районування території України за радянських часів.
5. Ознаки району. Суспільно-географічне районування України.
6. Основні суспільно-географічні макрорайони України.
7. Характеристика основних суспільно-географічних районів (за планом): Столичного, Центрального, Північно-Західного, Карпатського, Подільського, Причорноморського, Придніпровського, Північно-Східного, Донецького).
8. Особливості функціонування та перспективи розвитку суспільно-географічного районування.
9. Загальні риси зовнішніх зв'язків України: політичних, економічних та науково-технічних тощо.
10. Україна на початку нового століття: особливості та перспективи розвитку.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ (курсова робота, для студентів кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства)

Рекомендовані напрямки дослідження:

1. Історія формування території України.
2. Україна на політичній карті світу.
3. Історія господарського освоєння території України.
4. Визначні українські економіко-географи.
5. Роль і місце України у світовому господарстві.
6. Роль і місце України у міжнародних організаціях.
7. Природно-ресурсний потенціал України.
8. Природно-ресурсний потенціал Харківської області.
9. Економіка природокористування України.
10. Географія населення України.
11. Географія населення Харківської області.
12. Сучасна демографічна ситуація в Україні.
13. Українська діаспора.
14. Етнолінгвістична структура населення України.
15. Працересурсний потенціал України.
16. Географія ринку праці України.
17. Економіко-географічна характеристика вугільної промисловості України.
18. Економіко-географічна характеристика нафтової промисловості України.
19. Економіко-географічна характеристика газової промисловості України.
20. Економіко-географічна характеристика нафтогазової промисловості Харківської області.
21. Економіко-географічна характеристика електроенергетики України.
22. Альтернативна електроенергетика в Україні.
23. Економіко-географічна характеристика чорної металургії України.
24. Економіко-географічна характеристика кольорової металургії України.
25. Економіко-географічна характеристика машинобудування України.
26. Економіко-географічна характеристика машинобудування Харківської області.
27. Економіко-географічна характеристика хімічної промисловості України.
28. Економіко-географічна характеристика лісовиробничого комплексу України.
29. Економіко-географічна характеристика будівельної промисловості України.
30. Економіко-географічна характеристика сільського господарства України.
31. Економіко-географічна характеристика сільського господарства Харківської області.
32. Географія АПК України.
33. Географія АПК Харківської області.
34. Економіко-географічна характеристика легкої промисловості України.
35. Економіко-географічна характеристика харчової промисловості України.
36. Соціальний комплекс України.
37. Транспортний комплекс України.
38. Електоральна географія України.
39. Географія релігій України.
40. Географія культури України.

41. Географія освіти і науки України.
42. Географічні аспекти бізнесу та підприємництва України.
43. Географія інновацій України.
44. Географія інфраструктури України.
45. Географія рекреації та туризму України.
46. Географія сфери обслуговування України.
47. Зовнішні зв'язки України.
48. Зовнішні зв'язки Харківської області.
49. Глобальні проблеми людства та їх прояв на території України.
50. Суспільно-географічна характеристика окремих економічних районів України.
51. Суспільно-географічна характеристика політико-географічних районів України.
52. Суспільно-географічна характеристика соціально-географічних районів України.
53. Суспільно-географічна характеристика окремих областей України.
54. Суспільно-географічна характеристика окремих населених пунктів України.
55. Економіко-географічна характеристика окремих підприємств України.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Оцінки за національною та за європейською шкалою

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
1-49	FX	незадовільно	не зараховано

Умови допуску до заліку (6 семестр), екзамену (7 семестр):

- Виконання всіх практичних робіт.
- Відпрацювання тем, які виносяться на самостійне вивчення.
- Здача географічної номенклатури.
- Виконання всіх поточних модульних контролів.
- Виконання індивідуального науково-дослідного завдання (для студентів кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э.Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983.
2. Алексеев А.И. География сферы обслуживания: основные понятия и методы / Алексеев А.И., Ковалев С.А. Ткаченко А.А. – Тверь, 1991.
3. Білик Ю.Д. Економічні проблеми агропромислового комплексу України в умовах формування ринкових відносин / Ю.Д. Білик. – К., 1997.
4. Букринський Б., Пузирний П. Приморська зона України: формування статусу та стратегії освоєння // Регіональна економіка. – №2, 1998.
5. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / [Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол. : Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1988.
6. Географічна енциклопедія України. – К. – У 3-х т. – 1989; 1990; 1993.
7. Географія Української РСР / [За ред. М.Д. Пістуна, Є.Й. Шиповича]. – К., 1982.
8. Голіков А.П. Стратегія регіонального розвитку / Артур Павлович Голіков. – Х. : ХНУ, 2001.
9. Голіков А.П. Економіка України / Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – К. : Знання, 2009.
10. Голіков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку / Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – Х. : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005.
11. Голіков А.П. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник / Голіков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. – К. : Либідь, 1996.
12. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз / В.О. Джаман. – Чернівці : Рута, 2003.
13. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М.С. Дністрянський. – Львів, 2006.
14. Доценко А.І. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз / Доценко А.І., Зінич В.Т. та інші. – К., 2007.
15. Економіка України. Політико-економічний журнал. Режим доступу: <http://www.economukraine.com.ua/>
16. Жук М.В. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України / Жук М.В., Круль В.П. – К. : Кондор, 2004.
17. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Я.І. Жупанський. – К., 1998.
18. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: навчальний посібник / Я.І. Жупанський. – К., 2006.
19. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
20. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль : ТДПУ, 2003.
21. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
22. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної) / Ф.Д. Заставний. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
23. Зеркалов Д.В. Транспорт України: Довідник / Д.В. Зеркалов. – У 2 кн. – К. : Основа, 2002.

24. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи) / С.І. Іщук. – К., 1997
25. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія) / С.І. Іщук. – К. : Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996.
26. Клименко В.Л. Экономика химической промышленности / В.Л. Клименко. – Л. : «Химия», 1990.
27. Ковтун В.В. Города Украины / Ковтун В.В., Степаненко А.В. – К., 1990.
28. Коршун І.М. Розміщення продуктивних сил України / І.М. Коршун. – К., 1997.
29. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / За ред. Е.М. Лібанової. – К., 2006.
30. Масляк П.О. Географія України / П.О. Масляк. – К., 2000.
31. Мезенцева Н.І. Суспільно-географічне районування України / Н.І. Мезенцева. – К., 2002.
32. Мезенцева Н.І. Економічна та соціальна географія України. Районна частина. Електронний підручник / автор і упорядник Мезенцева Н.І. – К., 2008.
33. Михасюк І.Р. Основи регулювання економічного і соціального розвитку регіонів / Михасюк І.Р. Лобурко О.Я. – К., 1995.
34. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
35. Немец Л.Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины) / Л.Н. Немец. – Харьков, 2003.
36. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс / Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. – Харків, 2009.
37. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : українсько-російський словник термінів та понять / Упоряд. Людмила Миколаївна Немець, Юлія Юріївна Заволока; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Геолого-географічний факультет. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011.
38. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
39. Огінський А.М. Національна система сільського господарства: вступ до загальної теорії і практики державного управління / А.М. Огінський. – К., Інститут аграрної економіки УААН, 1999.
40. Павлова Е.И. Экология транспорта: Учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. «Менеджмент» / Павлова Е.И., Буралев Ю.В. – М. : Транспорт, 1998.
41. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998.
42. Пістун М.Д. Географія агропромислових комплексів: Навчальний посібник / Пістун М.Д., Гуцал В.О., Проводар Н.І. – К. : Либідь, 1997.
43. Пістун М.Д. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект / Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. – К., 2004.
44. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / [За ред. З.С. Варналія]. – К., 2005.
45. Руденко В.П. Довідник з географії ПРП України / В.П. Руденко. – К., 1998
46. Руснак П.П. Економіка сільського господарства: Підручник для студ. екон. спец. вищ. аграрних закладів освіти I-II рівнів акредитації / Руснак П.П. (ред.), Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. – К. : Урожай, 1998.

- 47.Рябокоть В.П. Соціально-економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу України в сучасних умовах / В.П. Рябокоть. – К. : Інститут аграрної економіки, 2000.
- 48.Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства / М.П. Сахацький. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2000.
- 49.Семененко В.І. Історія України / Семененко В.І., Радченко Л.О. – Х., 2000.
- 50.Семенов В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник / В.Ф. Семенов. – К. : МП Леся, 2008.
- 51.Стешенко В. Демографічні перспективи України до 2026 року / Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. – К., НАН України; Інститут економіки, 1999. 127.
- 52.Статистичний щорічник України за 2013 рік : статистичний щорічник / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К., 2014.
- 53.Суспільна географія. Основи теорії / Укладач В.І. Єфименко. – К. : Шлях, 2006.
- 54.Топчієв О.Г. Основи суспільної географії / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2001.
- 55.Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навчальний посібник / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2005.
- 56.Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2009.
- 57.Транспорт: Толковий словарь / Владимир Петрович Калявин (авт.-сост.). — СПб.: Элмор, 2003.
- 58.Трансформація структури господарства України / [За ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник]. – К., 2003
- 59.Трубич С.Ю. Трудовий потенціал і зайнятість населення України в умовах переходу до ринку. – Тернопіль: Поліграфіст, 1996.
- 60.Хомра О.У., Ожеван М.А., Петрова Т.П., Нагорний В.І., Примак О.Г. Трудова міграція громадян України. Біла книга. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006.
- 61.Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.
- 62.Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.
- 63.Юрченко С.А. География инфраструктуры : учебное пособие / С.А. Юрченко. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2003.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1.

ПЛАН ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕГП КРАЇНИ (РЕГІОНУ)

1. Положення по відношенню до сусідніх країн, рівень їх економічного розвитку.
2. Положення по відношенню до морів та океанів.
3. Положення по відношенню до головних сухопутних і морських транспортних шляхів.
4. Положення по відношенню до головних паливно-сировинних баз, промислових і сільськогосподарських районів.
5. Положення по відношенню до головних районів збуту продукції.
6. Зміна ЕГП в часі.
7. Загальний висновок про вплив ЕГП на розвиток і розміщення господарства країни.

ПЛАН ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ (ПГП) КРАЇНИ

1. Політична і економічна оцінка державних кордонів:
 - а) рівень економічного розвитку сусідніх країн;
 - б) приналежність країни і сусідніх країн до економічних і політичних блоків;
 - в) стратегічна оцінка державного кордону.
2. Відношення до транспортних шляхів, ринків сировини і збуту продукції:
 - а) можливість використання морського та річкового транспорту;
 - б) торгові відносини з сусідніми країнами;
 - в) забезпеченість країни сировиною.
3. Відношення до "гарячих точок" планети:
 - а) пряме або непряме відношення країни до міжнародних конфліктів, наявність "гарячих точок" в прикордонних регіонах;
 - б) військово-стратегічний потенціал, наявність військових баз за кордоном;
 - в) участь країни в міжнародній розрядці та роззброєнні;
4. Загальна оцінка політичного положення країни.

ДОДАТОК 2.

Історико-етнографічні землі України

Берестейщина	Наддніпрянина
Бессарабія	Надсяння
Більщина	Опілля
Бойківщина	Перемишлянщина
Брацлавщина	Підгір'я
Буджак	Підляшшя
Буковина	Поділля
Волинь	Покуття
Галичина	Полісся
Гуцульщина	Приазов'я
Задунайщина	Прящівщина
Закарпаття	Сіверщина
Запоріжжя	Слобожанщина
Кубань	Стародубщина
Лемківщина	Таврія
Марморощина	Холмщина

ДОДАТОК 3.

Родовища корисних копалин України

I. ПАЛИВНІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Кам'яне та буре вугілля

Донецький кам'яновугільний басейн (розташований головним чином в Луганській, Донецькій і Дніпропетровській, частково Полтавській та Харківській областях України; у Ростовській області Росії)

Львівсько-Волинський кам'яновугільний басейн (охоплює територію частини Львівської та Волинської областей; у західному напрямі продовжується на території Польщі)

Дніпровський буровугільний басейн (розташований на території Житомирської, Вінницької, Київської, Черкаської, Кіровоградської, Запорізької і Дніпропетровської областей, частково Полтавської, Миколаївської та Херсонської областей).

Основні родовища бурого вугілля:

1. Макарівське (Житомирська область)
2. Новосілківське (Черкаська область)
3. Козацьке (Черкаська область)
4. Морозівське (Кіровоградська область)
5. Миронівське (Кіровоградська область)
6. Семенівсько-Олександрійське (Кіровоградська область)
7. Бандурівське (Кіровоградська область)
8. Новоолександрівське (Дніпропетровська область)
9. Верхньодніпровське (Дніпропетровська область)
10. Синельниківське (Дніпропетровська область)
11. Оріхівське (Запорізька область)
12. Новодмитрівське (Харківська область)
13. Сула-Удайське (Полтавська область)
14. Ільницьке (Закарпатська область)

Горючі сланці

1. Бовтиське (Кіровоградська область)

Торф

1. Турське (Волинська область)
2. Локачинське (Волинська область)
3. Велике Болото (Волинська область)
4. Поліське (Волинська область)
5. Чемерне (Рівненська область)
6. Кремінне (Рівненська область)
7. Морочне (Рівненська область)
8. Озерянське (Житомирська область)
9. Бучмани (Житомирська область)
10. Ірпінське (Київська область)
11. Трубіж (Київська область)

12. Слоцьке (Чернігівська область)
13. Єзуцьке (Сумська область)
14. Клебенське (Сумська область)
15. Удайське (Полтавська область)
16. Супій (Черкаська область)

Нафтогазоносні регіони:

- *Східний – Дніпровсько-Донецька западина;*
- *Західний – Західноукраїнський регіон:*
 - *Волино-Подільська газонафтоносна провінція;*
 - *Передкарпатська нафтогазоносна провінція;*
 - *Карпатська складчаста нафтоносна область;*
 - *Закарпатська газонасна область;*
- *Південний*

Східний нафтогазоносний регіон

Нафта

1. Малодівицьке (Чернігівська область)
2. Прилуцьке (Чернігівська область)
3. Бугруватівське (Сумська область)
4. Козіївське (Харківська область)

Газ

1. Талалаївське (Чернігівська область)
2. Котелевське (Полтавська область)
3. Семенцівське (Полтавська область)
4. Абазівське (Полтавська область)
5. Чутівське (Полтавська область)
6. Машівське (Полтавська область)
7. Західнохрестищенське (Полтавська область)
8. Клинсько-Краснознам'янське (Полтавська область)
9. Медведівське (Харківська область)
10. Кегичівське (Харківська область)
11. Багатійське (Харківська область)
12. Єфремівське (Харківська область)
13. Мелихівське (Харківська область)
14. Шебелинське (Харківська область)
15. Перещепинське (Харківська область)
16. Андіяшівське (Сумська область)
17. Старобільське (Луганська область)
18. Вільхівське (Луганська область)

Нафтогазові родовища

1. Скорородівське (Чернігівська область)
2. Нинівське (Чернігівська область)
3. Гнидінцівське (Чернігівська область)
4. Леяківське (Чернігівська область)

5. Анастасівське (Сумська область)
6. Рибальське (Сумська область)
7. Качанівське (Сумська область)
8. Глинсько-Розбишівське (Полтавська область)
9. Яблунівське (Полтавська область)
10. Радченківське (Полтавська область)
11. Опішнянське (Полтавська область)
12. Решетняківське (Полтавська область)
13. Матвіївське (Полтавська область)
14. Тимофіївське (Полтавська область)
15. Кременівське (Дніпропетровська область)
16. Юліївське (Харківська область)
17. Дружилюбівське (Харківська область)

Західний нафтогазоносний регіон

Нафта

1. Долинське (Івано-Франківська область)
2. Микуличинське (Івано-Франківська область)
3. Старосамбірське (Львівська область)
4. Лопушнянське (Чернівецька область)

Газ

1. Локачинське (Волинська область)
2. Рудківське (Львівська область)
3. Залужанське (Львівська область)
4. Гринівське (Івано-Франківська область)
5. Яблунівське (Івано-Франківська область)
6. Солотвинське (Закарпатська область)
7. Королівське (Закарпатська область)

Нафтогазові родовища:

1. Бориславське (Львівська область)
2. Північнодолинське (Івано-Франківська область)
3. Битків-Бабчинське (Івано-Франківська область)

Південний нафтогазоносний регіон

Нафта

1. Східно-Саратське (Одеська область)
2. Субботінське (АРК)

Газові родовища

1. Стрілкове (Херсонська область)
2. Задорненське (АРК)
3. Джанкойське (АРК)
4. Глібовське (АРК)

5. Морське (Азовське море)
6. Голіцинське (Чорне море)
7. Штормове (Чорне море)
8. Одеське (Чорне море)

II. МЕТАЛЕВІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Залізні руди

Криворізький залізорудний басейн:

1. Петровське (Кіровоградська область)
2. Першотравневе (Дніпропетровська область)
3. Новокриворізьке (Дніпропетровська область)
4. Скелюватське (Дніпропетровська область)
5. Інгулецьке (Дніпропетровська область)

Керченський залізорудний басейн:

1. Ельтиген-Ортельська мульда (АРК)
2. Комиш-Бурунська мульда (АРК)
3. Баксинське (АРК)

Кременчуцький залізорудний район:

1. Кременчуцьке (Полтавська область)
2. Лавриківське (Полтавська область)
3. Горішне-Плавнинське (Полтавська область)

Білозерський залізорудний район:

1. Північнобілозерське (Запорізька область)
2. Південнобілозерське (Запорізька область)
3. Переверзівське (Запорізька область)

Інші родовища залізних руд:

- Гуляйпільське (Запорізька область)
- Куксунгурське (Запорізька область)
- Маріупольське (Донецька область)

Марганцеві руди

Нікопольський марганцеворудний басейн (розташований на півдні України, у Дніпропетровській і Запорізькій областях. За запасами руди (2.1 млрд. т) – один з найбільших у світі. Потужність рудоносного пласта 1,5...5 м глибина залягання

15...140 м. Вміст мангану від 8 до 33-34 %. У межах басейну виділяють два марганцеворудні райони – Нікопольський і Великотокмацький).

Родовища марганцевих руд

1. Нікопольське (Дніпропетровська область)
2. Марганецьке (Дніпропетровська область)
3. Орджонікідзівське (Дніпропетровська область)
4. Зеленодольське (Запорізька область)
5. Великотокмацьке (Запорізька область)
6. Бурштинське (Івано-Франківська область)

Хромові руди

1. Капітанівське (Кіровоградська область)

Титанові руди

1. Стремигородське (Житомирська область)
2. Іршанське (Житомирська область)
3. Малишівське (Дніпропетровська область)
4. Самотканське (Дніпропетровська область)
5. Вовчанське (Дніпропетровська область)

Нікелеві та кобальтові руди

1. Капітанівське (Кіровоградська область)
2. Західнолиповенківське (Кіровоградська область)
3. Деренюське (Кіровоградська область)
4. Девладівське (Дніпропетровська область)
5. Сухохутірське (Дніпропетровська область)

Алюмінієві руди

1. Берегівське (Закарпатська область)
2. Біганське (Закарпатська область)
3. Високопільське (Дніпропетровська область)
4. Смілянське (Черкаська область)
5. Калініно-Шевченківське (Донецька область)

Свинцеві та цинкові руди

1. Біганське (Закарпатська область)
2. Берегівське (Закарпатська область)
3. Мужіївське (Закарпатська область)
4. Біляївське (Харківська область)

Мідні руди

1. Рафалівське (Рівненська область)
2. Жиричі (Волинська область)

Поліметалеві руди

1. Мужіївське (Закарпатська область)
2. Берегівське (Закарпатська область)

Ртутні руди

1. Марантош (Закарпатська область)
2. Боркут (Закарпатська область)
3. Вишківське (Закарпатська область)
4. Микитівське (Донецька область)
5. Буркутсько-Шаянське (Івано-Франківська область)

Золото

1. Сауляк (Закарпатська область)
2. Майське (Миколаївська область)
3. Юр'ївське (Кіровоградська область)
4. Клишівське (Кіровоградська область)
5. Сергіївське (Дніпропетровська область)
6. Балка Широка (Дніпропетровська область)
7. Бобриківське (Луганська область)
8. Мужіївське (Закарпатська область)

Уранові руди

1. Південне (Миколаївська область)
2. Калинівське (Кіровоградська область)
3. Мічуринське (Кіровоградська область)
4. Новокостянтинівське (Кіровоградська область)
5. Ватутинське (Черкаська область)
6. Жовтоводське (Дніпропетровська область)

Родовище літію

1. Полохівське (Кіровоградська область)

Родовище стронцію

1. Новополтавське (Запорізька область)

III. НЕМЕТАЛЕВІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Гірничо-рудна сировина

Графіт

1. Заваллівське (Кіровоградська область)
2. Петрівське (Кіровоградська область)
3. Троїцьке (Запорізька область)
4. Буртинське (Хмельницька область)

Цеоліти

1. Сокирницьке (Закарпатська область)
2. Саригач (Закарпатська область)

Озокерит

1. Бориславське (Львівська область)

Глина бентонітова

1. Торбське (Закарпатська область)
2. Черкаське (Черкаська область)
3. Григорівське (Донецька область)
4. Кудринське (АРК)

Гірничо-хімічна сировина

Апатити

1. Новополтавське (Запорізька область)
2. Стремигородське (Житомирська область)

Фосфорити

1. Жванське (Вінницька область)
2. Кролевецьке /Розльотське/ (Чернігівська область)
3. Ізюмське (Харківська область)
4. Осиківське (Донецька область)

Сірка

1. Роздільське (Львівська область)
2. Язівське (Львівська область)
3. Немирівське (Львівська область)
4. Яворівське (Львівська область)
5. Загайпільське (Івано-Франківська область)

Калійні солі

1. Стебницьке (Львівська область)
2. Калуш-Голинське (Івано-Франківська область)
3. Тростянецьке (Івано-Франківська область)
4. Туро-Волинське (Івано-Франківська область)

Кам'яна сіль

1. Сло'вянське (Донецька область)
2. Артемівське (Донецька область)
3. Новокарфагенське (Донецька область)
4. Роменське (Сумська область)
5. Єфремівське (Харківська область)
6. Солотвинське (Закарпатська область)
7. Північносиваське (АРК)

Нерудна сировина для металургії

Доломіт

1. Молоросошське (Закарпатська область)
2. Негребівське (Житомирська Область)
3. Ямське (Донецька область)
4. Оленівське (Донецька область)
5. Новотроїцьке (Донецька область)

Талько-магнезит

1. Правдинське (Дніпропетровська область)
2. Веселянське (Запорізька область)

Вапняк флюсовий

1. Кадиківське (АРК)
2. Псилераське (АРК)
3. Краснопартизанське (АРК)
4. Каракубське (Донецька область)
5. Оленівське (Донецька область)
6. Новотроїцьке (Донецька область)

Флюорит (плавиковий шпат)

1. Бахтинське (Вінницька область)
2. Покрова-Криївське (Донецька область)

Пісок формувальний

1. Вишнівське (Харківська область)
2. Бонтишівське (Харківська область)
3. Пологівське (Запорізька область)
4. Оріхівське (Запорізька область)

Кварцит

1. Овруцьке (Житомирська область)

Глина вогнетривка

1. Озерянське (Черкаська область)
2. Шостаківське (Кіровоградська область)
3. П'ятихатське (Дніпропетровська область)
4. Затишнлянське (Донецька область)
5. Веселіївське (Донецька область)
6. Андріївське (Донецька область)
7. Новорайське (Донецька область)
8. Часовоярське (Донецька область)

Сировина для скляної та порцеляно-фаянсової промисловості

Пісок кварцовий

1. Великоглибовицьке (Львівська область)
2. Папірнянське (Чернігівська область)
3. Новоселівське (Харківська область)
4. Гусарівське (Харківська область)
5. Авдіївське (Донецька область)

Каолін

1. Купинське (Хмельницька область)
2. Судимонтське (Хмельницька область)
3. Майдан-Вільське (Хмельницька область)

4. Дубровське (Житомирська область)
5. Великогадоминецьке (Житомирська область)
6. Глухівецьке (Вінницька область)
7. Турбівське (Вінницька область)
8. Мурзинське (Черкаська область)
9. Затишянське (Донецька область)
10. Просянівське (Дніпропетровська область)

Пегматит (польовий шпат)

1. Більчаківське 1 (Рівненська область)
2. Балка Великого Табору (Запорізька область)
3. Гірне (Житомирська область)
4. Грузлівське (Житомирська область)

Цементна сировина

Вапняк

1. Розвадівське (Львівська область)
2. Дубовецьке (Івано-Франківська область)
3. Гуменецьке (Хмельницька область)
4. Сокирянське (Чернівецька область)
5. Загнітківське (Одеська область)
6. Єлизаветівське (Одеська область)
7. Главанське (Одеська область)
8. Новогригорівське (Миколаївська область)
9. Бургунське (Херсонська область)

Крейда

1. Новгород-Сіверське (Чернігівська область)
2. Шебелинське (Харківська область)
3. Краматорське (Донецька область)
4. Здолбунівське (Рівненська область)

Мергель

1. Бахчисарайське (АРК)
2. Амвросіївське (Донецька область)
3. Межигірсько-Дубовецьке (Івано-Франківська область)

Глина

1. Розвадівське (Львівська область)
2. Гуменецьке (Хмельницька область)
3. Кривинське (Хмельницька область)
4. Новгород-Сіверське (Чернігівська область)
5. Шебелинське (Харківська область)
6. Краматорське (Донецька область)
7. Жовтокам'янське (Дніпропетровська область)
8. Григорівське (Миколаївська область)
9. Шкодовогірське (Одеська область)

Опока

1. Балка Мокра (Донецька область)

Облицювальне каміння

Граніт, габро, лабродорит

1. Клесівське (Рівненська область)
2. Ясногірське (Рівненська область)
3. Омелянівське (Житомирська область)
4. Головинське (Житомирська область)
5. Сліпчицьке (Житомирська область)
6. Жежелівське (Вінницька область)
7. Тиврівське (Вінницька область)
8. Богуславське (Київська область)
9. Танське (Черкаська область)
10. Новоданилівське (Миколаївська область)
11. Кудашівське (Дніпропетровська область)

Мармур

1. Великокаменецьке (Закарпатська область)
2. Требушанське (Закарпатська область)
3. Білгород-Дністровське (Одеська область)

Пісковик

1. Застінківське (Тернопільська область)
2. Тербовлянське (Тернопільська область)
3. Буданівське (Тернопільська область)
4. Баницьке (Сумська область)
5. Різниківське (Донецька область)

Кольорове та ювелірне каміння

Буриштин

1. Клесівське (Рівненська область)
2. Вільне (Рівненська область)

Родоніт

1. Прелучне (Івано-Франківська область)

Онїкс мармуровий

1. Калюсик (Хмельницька область)

Топаз, берил, кварц

1. Волинське (Житомирська область)

Мінеральні води

1. Плосківське (Закарпатська область)
2. Полянське (Закарпатська область)
3. Синяцьке (Закарпатська область)
4. Шаянське (Закарпатська область)
5. Сойминське (Закарпатська область)
6. Великолюбінське (Львівська область)
7. Моршинське (Львівська область)
8. Трускавецьке (Львівська область)
9. Верховинське (Івано-Франківська область)
10. Новозбручанське (Тернопільська область)
11. Збручанське (Хмельницька область)
12. Хмільницьке (Вінницька область)
13. Білоцерківське (Київська область)
14. Миронівське (Київська область)
15. Миргородське (Полтавська область)
16. Новосанжарське (Полтавська область)
17. Березівське (Харківська область)
18. Слов'янське (Донецька область)
19. Новопокровське (Луганська область)
20. Старобільське (Луганська область)
21. Лазурне (Запорізька область)
22. Кирилівське (Запорізька область)
23. Одеське (Одеська область)
24. Куяльницьке (Одеська область)
25. Очаківське (Миколаївська область)
26. Генічеське (Херсонська область)
27. Євпаторійське (АРК)
28. Сакське (АРК)
29. Феодосійське (АРК)
30. Чернівецьке (Чернівецька область)

Термальні води

1. Сакське (АРК)
2. Берегівське (Закарпатська область)
3. Косино (Закарпатська область)
4. Іршавське (Закарпатська область)
5. Велятино (Закарпатська область)

Лікувальні грязі

1. Євпаторійське (АРК)
2. Сакське (АРК)
3. Куяльник (Одеська область)
4. Дніпрівсько-Лиманське (Херсонська область)

ДОДАТОК 4.

МІСТА УКРАЇНИ

(у дужках зазначена чисельність населення міст станом на 01.01.2015 р.)

**міста, які не виділені курсивом є містами обласного підпорядкування*

АР Крим:

Сімферополь (338 тис. осіб)*

Севастополь (344 тис. осіб)

Керч (144 тис. осіб)

Євпаторія (107 тис. осіб)

Ялта (78 тис. осіб)

Феодосія (69 тис. осіб)

Джанкой (35 тис. осіб)

Алушта (28 тис. осіб)

Саки (23 тис. осіб)

Судак (15 тис. осіб)

Вінницька область:

Вінниця (372 тис. осіб)

Жмеринка (35 тис. осіб)

Могилів-Подільський (31 тис. осіб)

Хмільник (28 тис. осіб)

Козятин (24 тис. осіб)

Ладижин (22 тис. осіб)

Волинська область:

Луцьк (216 тис. осіб)

Ковель (69 тис. осіб)

Нововолинськ (53 тис. осіб)

Володимир-Волинський (38 тис. осіб)

Дніпропетровська область

Дніпропетровськ (993 тис. осіб)

Кривий Ріг (652 тис. осіб)

Дніпродзержинськ (241 тис. осіб)

Нікополь (117 тис. осіб)

Павлоград (109 тис. осіб)

Новомосковськ (71 тис. осіб)

Марганець (48 тис. осіб)

Жовті Води (47 тис. осіб)

Орджонікідзе (41 тис. осіб)

Синельникове (31 тис. осіб)

Першотравенськ (28 тис. осіб)

Тернівка (28 тис. осіб)

Вільногірськ (23 тис. осіб)

Донецька область:

Донецьк (949 тис. осіб)

Маріуполь (458 тис. осіб)

Макіївка (351 тис. осіб)

Горлівка (254 тис. осіб)

Краматорськ (162 тис. осіб)

Слов'янськ (116 тис. осіб)

Єнакієве (81 тис. осіб)

Артемівськ (77 тис. осіб)

Костянтинівка (76 тис. осіб)

Красноармійськ (64 тис. осіб)

Дружківка (59 тис. осіб)

Харцизьк (58 тис. осіб)

Торез (56 тис. осіб)

Шахтарськ (50 тис. осіб)

Димитрів (49 тис. осіб)

Сніжне (48 тис. осіб)

Ясинувата (35 тис. осіб)

Авдіївка (35 тис. осіб)

Дзержинськ (34 тис. осіб)

Добропілля (30 тис. осіб)

Кіровське (28 тис. осіб)

Дебальцеве (25 тис. осіб)

Селідове (23 тис. осіб)

Докучаєвськ (23 тис. осіб)

Волноваха (23 тис. осіб)

Красний Лиман (22 тис. осіб)

Житомирська область:

Житомир (270 тис. осіб)

Бердичів (78 тис. осіб)

Коростень (65 тис. осіб)

Новоград-Волинський (56 тис. осіб)

Малин (26 тис. осіб)

Коростишів (25 тис. осіб)

Закарпатська область:

Ужгород (115 тис. осіб)
Мукачеве (85 тис. осіб)
Хуст (28 тис. осіб)
Виноградів (25 тис. осіб)
Берегове (24 тис. осіб)
Свалява (17 тис. осіб)
Рахів (15 тис. осіб)
Чоп (9 тис. осіб)

Запорізька область:

Запоріжжя (766 тис. осіб)
Мелітополь (156 тис. осіб)
Бердянськ (115 тис. осіб)
Енергодар (54 тис. осіб)
Токмак (32 тис. осіб)

Івано-Франківська область:

Івано-Франківськ (227 тис. осіб)
Калуш (67 тис. осіб)
Коломия (61 тис. осіб)
Болехів (10 тис. осіб)
Яремче (8 тис. осіб)
Ворохта (4 тис. осіб)

Київська область:

Київ (2,86 млн. осіб)
Біла Церква (211 тис. осіб)
Бровари (98 тис. осіб)
Бориспіль (60 тис. осіб)
Фастів (48 тис. осіб)
Переяслав-Хмельницький
(27 тис. осіб)
Славутич (24 тис. осіб)

Кіровоградська область:

Кіровоград (233 тис. осіб)
Олександрія (82 тис. осіб)
Світловодськ (46 тис. осіб)
Знам'янка (23 тис. осіб)

Луганська область:

Луганськ (424 тис. осіб)
Алчевськ (110 тис. осіб)

Севєродонецьк (108 тис. осіб)
Лисичанськ (103 тис. осіб)
Красний Луч (82 тис. осіб)
Стаханов (77 тис. осіб)
Свердловськ (64 тис. осіб)
Рубіжне (59 тис. осіб)
Антрацит (54 тис. осіб)
Ровеньки (47 тис. осіб)
Брянка (46 тис. осіб)
Краснодон (44 тис. осіб)
Первомайськ (38 тис. осіб)
Кіровськ (28 тис. осіб)

Львівська область:

Львів (729 тис. осіб)
Дрогобич (76 тис. осіб)
Червоноград (67 тис. осіб)
Стрий (59 тис. осіб)
Самбір (34 тис. осіб)
Борислав (34 тис. осіб)
Трускавець (29 тис. осіб)
Новий Розділ (28 тис. осіб)
Моршин (6 тис. осіб)

Миколаївська область:

Миколаїв (494 тис. осіб)
Первомайськ (66 тис. осіб)
Южноукраїнськ (40 тис. осіб)
Вознесенськ (36 тис. осіб)
Очаків (14 тис. осіб)

Одеська область:

Одеса (1,01 млн. осіб)
Ізмаїл (72 тис. осіб)
Іллічівськ (59 тис. осіб)
Білгород-Дністровськи (50 тис. осіб)
Котовськ (40 тис. осіб)
Южне (31 тис. осіб)
Кілія (20 тис. осіб)
Рені (19 тис. осіб)

Полтавська область:

Полтава (295 тис. осіб)

Кременчук (225 тис. осіб)
Комсомольськ (51 тис. осіб)
Лубни (47 тис. осіб)
Миргород (40 тис. осіб)

Рівненська область:

Рівне (249 тис. осіб)
Кузнецовськ (41 тис. осіб)
Дубно (38 тис. осіб)
Костопіль (31 тис. осіб)
Сарни (28 тис. осіб)
Здолбунів (24 тис. осіб)
Острого (15 тис. осіб)

Сумська область:

Суми (268 тис. осіб)
Конотоп (88 тис. осіб)
Шостка (78 тис. осіб)
Охтирка (48 тис. осіб)
Ромни (41 тис. осіб)
Глухів (34 тис. осіб)
Лебедин (25 тис. осіб)

Тернопільська область:

Тернопіль (217 тис. осіб)
Чортків (29 тис. осіб)
Кременець (21 тис. осіб)

Харківська область:

Харків (1,45 млн. осіб)
Лозова (57 тис. осіб)
Ізюм (51 тис. осіб)
Чугуїв (32 тис. осіб)
Первомайський (30 тис. осіб)
Балаклія (29 тис. осіб)
Куп'янськ (29 тис. осіб)
Люботин (21 тис. осіб)

Херсонська область

Херсон (297 тис. осіб)
Нова Каховка (47 тис. осіб)
Каховка (37 тис. осіб)
Цюрупинськ (25 тис. осіб)
Генічеськ (20 тис. осіб)
Скадовськ (18 тис. осіб)

Хмельницька область:

Хмельницький (266 тис. осіб)
Кам'янець-Подільський (102 тис. осіб)
Шепетівка (43 тис. осіб)
Нетішин (36 тис. осіб)
Славута (35 тис. осіб)
Старокостянтинів (35 тис. осіб)

Черкаська область:

Черкаси (285 тис. осіб)
Умань (86 тис. осіб)
Сміла (68 тис. осіб)
Золотоноша (28 тис. осіб)
Канів (25 тис. осіб)
Ватутіне (17 тис. осіб)

Чернівецька область:

Чернівці (262 тис. осіб)
Сторожинець (14 тис. осіб)
Новодністровськ (10 тис. осіб)
Хотин (9 тис. осіб)

Чернігівська область:

Чернігів (295 тис. осіб)
Ніжин (72 тис. осіб)
Прилуки (58 тис. осіб)
Бахмач (18 тис. осіб)

ДОДАТОК 5.

Рекомендований план характеристики галузі промисловості

1. Поняття галузі та рівень її розвитку.
2. Місце та значення галузі в економіці України.
3. Фактори розвитку галузі, сировинні ресурси, їх географія та характеристика.
4. Характеристика галузевої структури (структура, галузі, підгалузі, типи підприємств)

5. Територіальна характеристика галузі (принципи та фактори розміщення, характеристика окремих районів, вузлів (особливості структури, які причини зумовили їх виникнення)).
6. Проблеми та перспективи розвитку галузі.

ДОДАТОК 6.

Рекомендований план характеристики АПК:

1. Фактори формування і розвитку агропромислового комплексу: природні (рельєф, клімат, ґрунти, водні ресурси, лісові ресурси), соціально-економічні (ЕГП, трудові ресурси, рівень інтеграції, економічна ефективність)
2. Територіально-галузева структура сільського господарства:
 - 2.1. Рослинництво (значення галузі, рівень розвитку; фактори, що впливають на продуктивність галузі, основні культури, основні галузі (овочівництво, картоплярство, садівництво тощо), основні с/г підприємства)
 - 2.2. Тваринництво (значення галузі, рівень розвитку; фактори, що впливають на продуктивність галузі; основні породи, основні галузі (скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво, ставкове виробництво тощо), основні с/г підприємства)
 - 2.3. Види та типи сільськогосподарських підприємств
3. Аналіз територіально-галузевої структури харчової промисловості:
 - 3.1. Переробна ланка.
 - 3.2. Виробнича ланка (цукрова, м'ясна, молочна, олійно-жирова, плодоовочева, борошномельна, круп'яна, крохмале-патокова, спиртова, виноградарсько-виноробна галузі).
4. Аналіз обслуговуючих галузей та виробництва (частково легка, с/г машино- і тракторобудування, наукове обслуговування АПК, виробництво мінеральних добрив)
5. Проблеми та перспективи розвитку АПК.

ДОДАТОК 7.

Паливна промисловість:

Центри видобутку бурого вугілля: Олександрія (Кіровоградська обл.), Ватутіне (Черкаська обл.), Коростишів (Житомирська обл.).

Центри видобутку кам'яного вугілля: Червоноград, Нововолинськ, Павлоград, Першотравенськ, Тернівка, Лисичанськ, Привілля, Красноармійськ, Дмитрів, Добропілля, Дзержинськ, (на окупованих територіях – Донецьк, Макіївка, Горлівка, Єнакієве, Торез, Сніжне, Луганськ, Ровеньки, Антрацит, Краснодон, Свердловськ, Перевальськ, Красний луч, Стаханов, Первомайськ, Кіровськ, Брянка).

Науково-дослідні центри вугільної промисловості: Донецький науково-дослідний вугільний інститут, науково-дослідний проектно-конструкторський і проектний інститут вугільної промисловості (Київ) та ін.

Нафтопереробка: Кременчук, Одеса, Херсон, Надвірна, Дрогобич, Лисичанськ, Львів, Бердянськ.

Нафтопроводи: Долина – Дрогобич; Гнідинці – Глинсько-Розбишівське родовище – Кременчук; Мічуринськ – Кременчук; Самара – Лисичанськ – Кременчук

– Херсон з відгалуженням на Одесу; транс'європейський нафтопровід «Дружба»; Баку-Супса-Одеса-Броди-Гданськ.

Нафтопродуктопроводи: Кременчук – Київ; Кременчук – Кіровоград; Лисичанськ – Нижньодніпровськ; Дрогобич – Стрий.

Науково-дослідні центри нафтової промисловості: Науково-дослідний і проектний інститут нафтової промисловості (Київ), Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ).

Газопереробні заводи: Бориславський (Львівська обл.), Глинсько-Розбишівський (м. Глинськ Полтавська обл.), Гнідинцівський (м. Варва Чернігівська обл.), Долинський (Івано-Франківська обл.), Качанівський (Сумська обл.), Шебелинський (Харківська обл.), Яблунівський (Полтавська обл.).

Газопроводи: транс'європейський газопровід «Союз»; Уренгой-Помари-Ужгород-Західна Європа; Дашава – Стрий – Дрогобич; Дашава-Київ-Москва; Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига; Вояни (Словаччина) – Ужгород; Шебелинка – Харків; Шебелинка – Брянськ; Шебелинка – Дніпропетровськ – Кривий Ріг – Одеса – Кишинів; Косів – Чернівці.

Науково-дослідні центри газової промисловості: Івано-Франківський інститут нафти і газу, Інститут газу АН України (Київ).

Електроенергетика:

Теплові електростанції: ДРЕС – Запорізька (3,6 млн.кВт, Енергодар), Вуглегірська (3,6 млн.кВт, м. Світлодарськ, Донецька область), Криворізька (3,0 млн. кВт, м. Зеленодольськ, Дніпропетровська область), Зміївська (2,4 млн.кВт, смт. Комсомольське, Харківська область), Бурштинська (2,4 млн.кВт, Івано-Франківська область), Луганська (2,0 млн.кВт, м. Щастя Луганська обл.), Старобешівська (2,0 млн.кВт, Донецька, область), Придніпровська (1,8 млн.кВт, Дніпропетровська область), Слов'янська (1,8 млн.кВт, м. Миколаївка, Донецька область), Ладжинська (1,8 млн.кВт, Вінницька область), Трипільська (1,6 млн.кВт, м. Українка Київської області), Курахівська (1,46 млн.кВт, Донецька область), Пітерівська (перша в Україні, Донецька область), Добротвірська (Львівська область), Зуївська (м. Зугрес, Донецька область), Локачинська ГТЕС (газотурбінна електростанція, смт. Локачі, Волинська область), Северодонецька ТЕЦ (Луганська область), Дніпродзержинська ТЕЦ (Дніпропетровська область), Київська ТЕЦ-5 (700 тис. кВт), Дарницька ТЕЦ, Київська ТЕЦ-6, Харківська ТЕЦ-5, Одеська ТЕЦ, Калуська ТЕЦ, Краматорська ТЕЦ.

Гідроелектростанції: Дніпровський каскад – Київська (в м. Вишгород), Канівська, Кременчуцька (в м. Світловодськ, Кіровоградська область), Дніпродзержинська, Дніпрогес (у м. Запоріжжя), Каховська, Ташлицька ГЕС (1,8 млн.кВт, на р. Південний Буг) та ГАЕС, Теремле-Ріцька ГЕС (Закарпатська область), Київська ГАЕС (перша в колишньому СРСР), Дністровська ГЕС та ГАЕС, Костянтинівська ГЕС та ГАЕС (Миколаївська область).

Атомні електростанції: Південноукраїнська (м. Южноукраїнськ), Запорізька (м. Енергодар), Рівненська (м. Кузнецовськ), Хмельницька (в м. Нетішин).

Основні ЛЕП для експорту електроенергії: Донбас-Вінниця-Бурштин-Альбертірша (Угорщина); Хмельницька АЕС-Жешув (Польща); Добротвірська ТЕС-Замость (Польща).

Науково-дослідні центри електроенергетики: інститут електродинаміки АН України, Інститут технічної теплофізики НАН України, Київський політехнічний інститут та ін.

ДОДАТОК 8.

Чорна металургія.

Гірничо-збагачувальні комбінати (виробництво конгломератів та окатишів): Центральний, Південний, Північний і Миколаївський (усі чотири в Кривому Розі), Полтавський (у Комсомольську), Інгулецький (Дніпропетровська область), Комиш-Бурунський (АРК).

Центри виплавки чорних металів: Кривий Ріг (металургійний комбінат), Дніпропетровськ (металургійний завод), Макіївка (металургійний комбінат), Маріуполь (металургійний комбінат «Азовсталь»), Запоріжжя (металургійний комбінат «Запоріжсталь»), Дніпровський металургійний комбінат (Запоріжжя), Єнакієве (металургійний завод), Алчевськ (металургійний комбінат), Дніпродзержинськ, Донецьк.

Електроферосплавне виробництво: Запоріжжя, Нікополь (Дніпропетровська обл.), Стаханов (Луганська обл.).

Виробництво труб: Нікополь (Південнотрубний завод), Харцизьк (Донецька обл.), Новомосковськ (Дніпропетровська обл.), Дніпропетровськ, Маріуполь, Луганськ.

Вторинна обробка чорних металів: Дніпропетровськ, Костянтинівна, Луганськ.

Коксохімія: Авдіївка, Кривий Ріг, Маріуполь, Макіївка, Дніпродзержинськ, Донецьк, Горлівка, Єнакієве, Стаханов, Краматорськ, Запоріжжя.

Виробництво вогнетривів: Часів Яр, Горлівка, Красногорівка (Донецька область), Христофорівка (Дніпропетровська область), Запоріжжя.

Науково-дослідні та проектні установи чорної металургии (всього 17): — Український науково-дослідний інститут металів (Харків), Науково-дослідний і проектний інститут металургійної промисловості (Харків), Науково-дослідний інститут чорної металургии (Донецьк), Інститут чорної металургии (Дніпропетровськ), Інститут спеціальних сталей, сплавів і феросплавів (Запоріжжя).

Кольорова металургія.

Алюмінієва промисловість: Миколаївський глиноземний завод, Запорізький алюмінієвий завод, Свердловський завод алюмінієвих сплавів (Луганська обл.), Броварський завод алюмінієвих будівельних конструкцій.

Цинкова промисловість: Костянтинівка (завод «Укрцинк», Донецька область).

Магнієва промисловість: Калущ (Івано-Франківська обл.), Запоріжжя.

Титанова промисловість: Запоріжжя, Іршанський ГЗК (Житомирська область), Самотканський ГЗК (Дніпропетровська обл.), Кримський завод двоокису титану (м. Красноперекіпськ, АРК).

Виплавка ртуті (живого срібла): Микитівський ртутний комбінат (м. Горлівка, Донецька область).

Нікелева і феронікелева промисловість: Побузьке (Кіровоградська область, нікелевий завод).

Кремнієве виробництво (кристалічний кремній): на Дніпровському алюмінієвому заводі (Запоріжжя).

Свинець, вторинне виробництво: на заводі «Укрцинк» (Костянтинівка).

Золото: Травневе (Савранський район Одеської обл.), Мужієвське, що поблизу Берегово (золото, поліметали – свинець і цинк), Сауляк – неподалік Рахова Закарпатської обл.

Виплавка інших вторинних кольорових металів: Донецьк, Харків, Одеса, Київ.

Обробка кольорових металів: Бахмутський завод імені Ківрінга (мідний і латунний прокат, м. Артемівськ, Донецька обл.).

Виплавка твердих сплавів: Торез (завод наплавочних твердих сплавів, Донецька обл.), Світловодськ (завод рідкісних металів, Кіровоградська обл.).

Електродна промисловість: Запоріжжя (Дніпровський електродний завод).

Науково-дослідні установи кольорової металургії:

Науково-дослідний і проектний інститут титану (Запоріжжя), Науково-дослідний і проектний інститут вторинних кольорових металів (Донецьк), Артемівська філія Державного науково-дослідного проектного і конструкторського інституту сплавів та обробки кольорових металів.

ДОДАТОК 9.

Машинобудівний комплекс України

Тракторне машинобудування: Харків (трактори, тракторні шасі), Дніпропетровськ, Київ (завод тракторних деталей), Кіровоград, Мелітополь і Вінниця (заводи тракторних гідроагрегатів), Чугуїв (завод паливної апаратури).

Сільськогосподарське машинобудування: Дніпропетровськ і Тернопіль (бурякозбиральні комбайни), Херсон (зерно- і кукурудзозбиральні комбайни), Олександрія (зернозбиральні комбайни), Одеса, Київ, Бердянськ, Слов'янськ (грунтообробні машини), Бердянськ (жниварки), Львів (хімсільгоспмашини), Кіровоград (сівалки).

Машинобудування для тваринництва і кормовиробництва: Ніжин (завод «Ніжинсільмаш»), Коломия (завод «Коломиясільмаш»), Умань (виробниче об'єднання «Уманьферммаш»), Бердянськ, Біла Церква, Ковель, Рожище (Волинська область), Новоград-Волинський (Житомирська область, завод сільськогосподарського машинобудування).

Приладобудування.

Прилади для контролю і регулювання технологічних процесів: Івано-Франківськ (приладобудівний завод), Харків (завод контрольно-вимірювальних приладів), Київ, Луцьк, Могилів-Подільський.

Електровимірювальні прилади: Київ (виробниче об'єднання «Точелектроприлад»), Житомир (завод «Електровимірювач»), Львів (завод «Львівприлад»), Северодонецьк (Луганська обл.).

Радіовимірювальні прилади: Львів, Ужгород, Київ. Прилади для механізації та автоматизації: Кіровоград, Умань, Харків.

Обчислювальна техніка: Київ (виробниче об'єднання «Електронмаш»), Северодонецьк (науково-виробниче об'єднання «Імпульс»), Вінниця, Чернівці, Одеса.

Оптичні та оптико-механічні прилади й апаратура: Суми (виробниче об'єднання «Електрон» – електронно-оптичні прилади), Харків, Одеса, Ізюм.

Електротехнічна промисловість.

Виробництво трансформаторів: Запоріжжя (силові трансформатори), Хмельницький (трансформатори загального призначення).

Виробництво генераторів: Харків (завод «Електроважмаш» – генератори для парових і гідравлічних турбін).

Виробництво електромоторів: Полтава (завод «Електромотор»), Нова Каховка (електромашинобудівний завод), Харків (завод «Серп і Молот»).

Виробництво побутової електротехніки: Тернопіль (об'єднання «Ватра»).

Виробництво кабелю: Харків, Одеса, Донецьк, Київ, Кам'янець-Подільський, Бердянськ.

Виробництво електроізоляційних матеріалів: Слов'янськ, Львів.

Транспортне машинобудування.

Автомобілебудування: Кременчук (великовантажні автомобілі КрАЗ), Запоріжжя (легкові автомобілі), Львів (автобуси і автотранспортувачі), Луцьк, Черкаси (автобуси «Богдан»), Бориспіль (автобуси «Еталон»).

Автоскладання: Луганськ, Сімферополь, Ужгород.

Виробництво автозапчастин: Краснодон (Луганська обл.), Чернігів.

Виробництво тролейбусів: Київ, Дніпропетровськ, Львів, Чернігів, Луцьк.

Виробництво карданних валів: Херсон.

Виробництво мотоциклів: Київ (МТ-10 «Дніпро» і «Дніпро-72»).

Виробництво мопедів: Львів («Верховина»).

Виробництво велосипедів: Харків, Чернігів.

Суднобудування: Миколаїв, Херсон, Київ, Керч.

Локомотивобудування: Луганськ (виробниче об'єднання «Жовтневої революції» - тепловозобудування, виробництво трамваїв, дизель- та електропоїздів), Харків (завод транспортного машинобудування), Дніпропетровськ (виробництво електровозів).

Вагонобудування: Дніпродзержинськ, Кременчук, Стаханов, Маріуполь.

Виробництво трамваїв: Львів, Луганськ, Київ.

Літакобудування: Київ (літаки КБ ім. Антонова – «Антей», «Руслан», «Мрія»), Харків.

Ракетно-космічна промисловість: Дніпропетровськ (КБ «Південне», НПО «Південний машинобудівний завод», стратегічні ракети СС-18, ракети-носії «Циклон» і численні супутники), Харків (завод «Хартрон»).

Верстатобудівна промисловість.

Виробництво верстатів: Харків (завод агрегатних верстатів та верстатобудівний завод), Київ (завод верстатів-автоматів), Краматорськ (завод важкого верстатобудування), Павлоград (завод ливарних машин), Івано-Франківськ (завод «Автоливмаш»), Городок (Хмельницька обл.) та Дніпропетровськ (верстатобудівні заводи з виробництва деревообробних верстатів), Одеса, Бердичів, Черкаси (верстатобудівні заводи).

Виробництво ковальсько-пресового устаткування: Дніпропетровськ (завод великих пресів), Одеса, Хмельницький, Роздільна (Одеська обл.), Стрий (Івано-Франківська обл.).

Інструментальна промисловість.

Виробництво штучних алмазів та абразивних матеріалів:

Полтава, Львів, Запоріжжя, Київ, Іршава (Закарпатська обл.).

Виробництво метало- і деревообробних інструментів: Запоріжжя, Хмельницький, Вінниця, Харків, Кам'янець-Подільський, Луганськ.

Будівельно-шляхове та комунальне машинобудування.

Виробництво дорожніх і землерийних машин: Київ (завод «Червоний екскаватор»), Слов'янськ (завод шляхових машин), Бердянськ (завод шляхових машин), Дрогобич (виробниче об'єднання кранобудування), Харків (бульдозери виробничого об'єднання «Шляхмашина»), Дніпропетровськ (завод шляхових машин).

Виробництво устаткування для промисловості будівельних матеріалів:
Коростень, Лисичанськ.

Виробництво устаткування для комунального господарства:

Прилуки, Мелітополь, Турбів (Вінницька обл.), Київ.

Виробництво устаткування для різних галузей промисловості.

Для хімічної промисловості: Бердичів (завод «Прогрес» – багатоярусні фільтри), Суми (технологічні лінії для виробництва слабкої азотної кислоти), Сніжне (Донецька обл., завод хімічного машинобудування), Полтава (завод емальованого хімічного устаткування), Львів, Свеса (Сумська обл.), Павлоград (Дніпропетровська обл.), Фастів.

Для виробництва полімерів: Київ (виробниче об'єднання «Більшовик»), Дніпропетровськ, Бахмач (Чернігівська обл.).

Гірничошахтне та гірничорудне машинобудування: Дружківка, Донецьк, Харків, Горлівка, Конотоп, Ясинувата (Донецька обл.).

Металургійне машинобудування: Краматорськ (Новокраматорський і Старокраматорський машинобудівні заводи випускають прокатні стани), Маріуполь (виробниче об'єднання «Маріупольважмаш» випускає конвертори), Дніпропетровськ (завод металургійного устаткування), Лутугіне (Луганська обл.), Слов'янськ.

Для харчової промисловості: Карлівка (Полтавська обл.), Одеса, Сміла (Черкаська обл.), Київ, Калинівка (Вінницька обл.), Білопілля (Сумська обл.).

Для легкої промисловості: Чернівці, Кам'янка (Черкаська обл.), Харків, Київ, Васильків, Донецьк, Дніпропетровськ.

Енергетичне машинобудування: Харків (виробниче об'єднання «Харківський турбінний завод» випускає парові турбіни для АЕС).

Машинобудування для папероробної промисловості: Дніпропетровськ (виробниче об'єднання важкого папероробного машинобудування).

Поліграфічне машинобудування: Одеса (завод поліграфічних машин).

Металообробна промисловість: Дніпропетровськ, Маріуполь, Житомир, Донецьк (у всіх – заводи металокопункцій), Київ (завод столових наборів).

ДОДАТОК 10.

Хімічна промисловість.

Гірничо-хімічна промисловість.

Добування сірки: родовища – Немирівське, Язівське (Яворівський район), Любенське (Городоцький район), Роздольське (Миколаївський район), Жидачівське (Жидачівський район) – Львівська область, Тлумацьке (Івано-Франківська область), Загайпільське (Івано-Франківська область); Роздольський і Яворівський гірничо-хімічні комбінати.

Добування калійної солі: Калуш-Голинське, Стебниківське, Дрогобицьке, Тростянецьке, Бориславське, Доброгостівське, Моршинське.

Добування кухонної солі: Слов'янське, Артемівське (обидва – Донецька область), Єфремівське (Харківська область), Роменське (Сумська область), Солотвинське (Закарпатська область), Дрогобицьке (Львівська область), Долинське, Болехівське (обидва – Івано-Франківська область), Генічеське (Херсонська область). Сиваське (АРК).

Фосфатидна сировина: Слов'яно-Бахмутське (Донецька обл.), Ізюмське (Харківська обл.), Кролевецьке (Чернігівська обл.), Стремигородське (Житомирська область).

Карбонатна сировина: крейда – Райгородське, Голосняківське (обидва – Слов'янський район Донецької обл.), Білогорівське, Лисичанське (Луганська обл.); вапняк – Краснощокінське (околиця м. Красний Кут Луганської обл.), Дубовецьке (Галицький район Івано-Франківської області).

Барит: Беганське, Берегівське, Рахівське, Лопошське – околиця с. Кваси Рахівського району (всі – Закарпатська обл.), Лостунське (верхів'я р. Чорний Черемош), Мокроволноваське, Камишевахське, Іскрівське, Дальне, Тепле (всі – Донецької області).

Борні руди (турмалін і домортъерит): Вигорлат-Гутиньське пасмо, Чоп-Мукачівська западина, Керченський півострів (оз. Чокракське), Бахмутська западина.

Природна мінеральна фарбова сировина: глинисті вохри (переважно жовтий і червоний колір) – Яснополянське (поблизу Краматорська Донецької обл.), Марківське (Луганська обл.), Сухокам'янське (Ізюмський район Харківської обл.), Криворізьке, Кам'янське (Сумська обл.), Новоселицьке, Чернянське (обидва – Виноградівський район Закарпатської обл.), Іршавське (Закарпатська обл.);

залізоокисні фарбові руди – Криворізьке (вишнево- або бурувато-червоний колір), Кам'янське Сумської обл. (коричнево-бурого кольору), Рівненське, Костопільське, Сарненське (Рівненська обл.), Сімпільське (Чернігівська обл.);

карбонатна фарбова сировина (коричневий колір) – Наниківське та Імаретське (Білогірський район АРК), Арматлуське (Бахчисарайський район АРК), Кам'янка (біля с. Ільниця Іршавського району), Ільниця (поблизу Іршави), Ділок (за 12 км, на схід від Мукачево) – всі Закарпатська обл., зелені глауконітові піски – Мокротинське (Жовківський район Львівської обл.), річище р. Дністер у Хмельницькій обл.

Графіт: Завалівське (Кіровоградська обл.), Петрівське (Кіровоградська обл.), Троїцьке (Запорізька область), Буртинське (Хмельницька обл.).

Основна хімія.

Виробництво азотних добрив – на базі коксохімії: Горлівка (азотно-туковий завод), Дніпродзержинськ (азотно-туковий завод); на базі природного газу: Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає гранульовану аміачну селітру), Черкаси, Рівне.

Виробництво фосфатних добрив: Одеса (суперфосфатний завод), Вінниця (суперфосфатний завод, хімічний завод, де є цех грануляції суперфосфату), Суми (виробниче об'єднання «Хімпром», де вперше в колишньому СРСР почали виробляти кормові знефторені фосфати), Костянтинівка (функціонував найбільший у колишньому СРСР суперфосфатний цех).

Виробництво калійних добрив: Калуш, Стебник.

Виробництво сірчаної кислоти: Суми, Вінниця, Одеса, Костянтинівка.

Виробництво азотної кислоти: Донецьк (завод синтетичної азотної кислоти).

Виробництво соди: Красноперекопськ (ЗАТ «Кримський содовий завод»); у Слов'янську (виробниче об'єднання «Хімпром») та Лисичанську (содовий завод) підприємства з виробництва соди не працюють.

Виробництво бромну: Саки (бромний завод), Красноперекопськ (бромний завод).

Промисловість органічного синтезу (хімія органічного синтезу): Северодонецьк, Лисичанськ, Горлівка, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Бердянськ, Миколаїв, Івано-Франківськ.

Виробництво полімерних матеріалів.

Виробництво пластмас і синтетичних смол: Донецьк, Запоріжжя, Луцьк, Черкаси (виробниче об'єднання «Азот» виробляє іонообмінні смоли), Северодонецьк.

Виробництво пластмас: Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

Виробництво хімічних волокон і ниток: Київ (виробниче об'єднання «Хімволокно» випускає віскозне і капронове волокно), Черкаси, Чернігів, Житомир, Сокаль (Львівська обл.).

Виробництво капролактаму, поліетилену, поліхлорвінілових смол, полістиролу, вінілацетату: Горлівка (виробниче об'єднання «Стирол» випускає полістирол), Калуш (виробниче об'єднання «Хлорвініл» випускає поліхлорвінілові смоли), Первомайський (Харківська обл., виробниче об'єднання «Хімпром» випускало поліхлорвініл; в даний час не працює), Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає капролактан, вінілацетат, поліетилен), Дніпродзержинськ (виробниче об'єднання «Азот» випускає полістирол, поліхлорвініл), Черкаси.

Переробка полімерних матеріалів.

Виробництво шин: Дніпропетровськ (виробниче об'єднання «Дніпрошина»), Біла Церква (виробниче об'єднання «Росава» з виробництва шин і гумоазбестових виробів), Бровари.

Гумоазбестова промисловість: Біла Церква, Копичинці (Тернопільська обл.), Дубно (Рівненська обл.), Суми, Одеса, Горлівка, Донецьк, Луцьк, Чернівці.

Вироби з пластмаси: Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

Переробка пластмас: Сімферополь, Бровари, Київ, Луцьк.

Лакофарбова промисловість: Дніпропетровськ, Маріуполь, Донецьк, Харків, Кривий Ріг, Київ, Ніжин, Львів, Борислав, Одеса, Мелітополь, Гуляйполе (Запорізька обл.), Кіровоград, Мала Виска (Кіровоградська обл.), Рубіжне (Луганська обл., анілінофарбове виробництво), Чернівці.

Хіміко-фотографічна промисловість: Шостка (Сумська обл., випускало кіно-, фото- та магнітну плівку для всього СРСР, нині припинило своє існування).

Побутова хімія: Хмельницький, Рівне, Коростень (Житомирська обл.), Славута (Хмельницька обл.), Конотоп (Сумська обл.), Ужгород, Сімферополь, Могилів-Подільський (Вінницька обл.), Кременець (Тернопільська обл.), Луцьк, Чернівці.

Нафтохімічна промисловість: Львів, Херсон, Бердянськ, Дрогобич, Івано-Франківськ, Київ.

Науково-дослідні та проектні установи хімічної і нафтохімічної промисловості: Науково-дослідний і проектний інститут хімічної промисловості (Харків), Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ), Науково-дослідний інститут основної хімії (Харків), Український науково-дослідний інститут пластмас (Донецьк) та ін.

ДОДАТОК 11.

Легка промисловість України.

Виробництво бавовняних тканин і пряжі: Херсон, Тернопіль, Донецьк (усі бавовняні комбінати), Київ, Нововолинськ (Волинська обл.), Долина (Івано-

Франківська обл.), Макіївка (Донецька обл.), Полтава, Львів (усі бавовнопрядильні фабрики), Чернівці (текстильне об'єднання), Нікополь (ниткова фабрика).

Виробництво вовняних тканин: Луганськ (тонкосуконний комбінат), Чернігів (камвольно-суконний комбінат), Дунаївці (Хмельницька обл.), Одеса (обидві – вовняні фабрики), Кривий Ріг (вовнопрядильна фабрика).

Виробництво шовкових тканин: Київ, Дарниця, Черкаси (усі – шовкові комбінати), Луцьк (фабрика меланжевих шовкових тканин).

Виробництво лляних тканин: Рівне, Житомир (обидва-льонокомбінати), Радомишль, Овруч (Житомирська обл.), Стара Вишівка (Волинська обл.), Калуш (Івано-Франківська обл.) – усі заводи первинної обробки льону.

Виробництво трикотажних виробів: Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Львів, Запоріжжя, Чернівці, Ужгород, Миколаїв (в усіх – трикотажні фабрики), Горлівка (фабрика трикотажного полотна), Мукачеве (фабрика білизняного трикотажу), Орджонікідзе (Дніпропетровська обл., трикотажна фабрика).

Виробництво панчішно-шкарпеткових виробів: найбільші центри Київ, Харків, Чернівці, Донецьк, Львів, Житомир, Рубіжне.

Швейна промисловість: Київ (швейне об'єднання «Україна») Харків (швейне об'єднання), Одеса (швейне об'єднання), Львів (виробниче об'єднання «Маяк»), Дрогобич (виробниче об'єднання «Зоря»), Чернівці (виробниче об'єднання), Переяслав-Хмельницький (Київська обл.), Миколаїв, Кіровоград, Луганськ, Дніпропетровськ Запоріжжя, Донецьк, Кам'янець-Подільський (у всіх швейні фабрики).

Шкіряна промисловість: Львів, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Чернівці, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Бердичів, Коростишів (Житомирська обл.), Ірпінь, Васильків (Київська обл.), Ромни, Глухів (Сумська обл.), Дніпропетровськ, Слов'янськ, Сімферополь (шкіргалантерейна фабрика), Вознесенськ (Миколаївська обл.)

Виробництво взуття: Луганськ, Київ, Львів, Харків Дніпропетровськ, Одеса, Васильків, Миколаїв, Бердичів, Запоріжжя Мукачеве, Лубни (Полтавська обл.).

Хутрова промисловість: Тисмениця (Івано-Франківська обл. виробниче об'єднання «Тисмениця»), Харків (хутрове виробниче об'єднання), Заліщики (Тернопільська обл.), Івано-Франківськ, Львів, Жмеринка (Вінницька обл.), Житомир, Київ, Дніпродзержинськ, Одеса, Чигирин (Черкаська обл.), Прилуки.

Науково-дослідні установи легкої промисловості: Український науково-дослідний інститут текстильної промисловості, Український науково-дослідний інститут по переробці штучних і синтетичних волокон, Український науково-дослідний інститут швейної промисловості, Науково-дослідний інститут шкіряно-взуттєвої промисловості, Київський технологічний інститут легкої промисловості (усі – в Києві).

ДОДАТОК 12.

Рекомендований план характеристики економічного району

1. Оцінка ЕГП та СГП району (загальні відомості про район, площа, склад, особливості формування, спеціалізація, історичні особливості формування).
2. Оцінка природних умов та ресурсів для розвитку господарства району.

3. Оцінка демографічної ситуації в районі (населення, розселення та трудові ресурси).
4. Загальна характеристика господарства району.
 - а) характеристика промисловості;
 - б) характеристика сільського господарства;
 - в) характеристика транспорту;
 - г) характеристика невиробничої сфери;
5. Суспільно-географічні мезорайони. Господарські вузли та центри.
6. Суспільно-географічні зв'язки із іншими районами та країнами.
7. Проблеми та перспективи розвитку району.

ДОДАТОК 13.

Промисловість будівельних матеріалів.

Червоні і рожеві граніти: Вільшанське (Київська обл.), Коростенське (Житомирська обл.), Городецьке, Корсунське (Черкаська обл.), Тарасівське, Новоукраїнське (Кіровоградська обл.), Токівське, Карачунське (Дніпропетровська обл.), Кам'яномогильське (Донецька), Олександрівське, Новоданилівське (Миколаївська обл.).

Сірі граніти: Трикратницьке, Софіївське, Костянтинівське (Миколаївська обл.), Хлібодарівське (Донецька обл.), Бобринецьке (Кіровоградська обл.), Жовтневе (Дніпропетровська обл.), Янцевське, Житомирське, Крошнянське (Запорізької обл.).

Лабрадорити: Головінське, Турчинське, Горбулівське, Володарсько-Волинське (Житомирська обл.).

Базальти: Берестовецьке, Базальтове, Костопільське, Рафалівське (Рівненська обл.).

Мармуровий вапняк і мармур: Діловецьке, Малий Розис, Довгорунь, Рахівське (Закарпатська обл.), Негребівське (Київська обл.), Кадиківське, Чоргунське (АРК).

Гіпс та ангідрит: Бахмутське, Майорівське, Михайлівське (Донецька обл.), Лисичанське (Луганська обл.), Корульське (Харківська обл.).

Карбонатно-цементна сировина: Амвросіївське, Краматорське (Донецька обл.), Бахчисарайське (АРК), Миколаївське, Рава-Руське (Львівська обл.), Здолбунівське (Рівненська обл.), Шебелинське (Харківська обл.), Гуменецьке (Хмельницька обл.).

Трепел і опока: Михайлівське (Миколаївська обл.), Придністровське (Вінницька обл.).

Каолін: Просянське (Дніпропетровська обл.), Глуховецьке (Вінницька обл.), Корецьке (Рівненська обл.).

Кварцити і кварцисті пісковики: Овруцьке (Житомирська обл.), Баницьке (Сумська обл.).

Скляні піски: Новоселівське, Берестовеньківське (Харківська обл.), Авдіївське, Михайлівське (Донецька обл.), Папірнянське, Глібівське (Чернігівська обл.), Великоглибовицьке, Задвір'ївське (Львівська обл.).

Виробництво керамзиту і термозиту (шлакова пемза): Керч, Одеса, Київська, Львівська, Житомирська, Харківська області.

Виробництво щебеню: Гнівань (Вінницька обл., каменедробильний завод), Токівка (Дніпропетровська обл., каменедробильний завод).

Виробництво цементу: Амвросіївка (п'ять підприємств), Краматорськ, Єнакієве (завод), Дніпродзержинськ (завод), Кривий Ріг (завод), Балаклея (цементно-шиферний

комбінат), Новгород-Сіверський, Кам'янець-Подільський (заводи), Здолбунів (цементний і азбестоцементний завод), Миколаїв (Львівська обл., цементно-гірничий комбінат), Бахчисарай, Ольшанський (Миколаївська обл., завод), Одеса, Ямниця (біля Івано-Франківська, цементно-шиферний комбінат).

Виробництво стінових матеріалів:

Глиняна цегла: Ірпінь (Київська обл.), Запоріжжя, Полтава, Чернівці, Івано-Франківськ, Коломия.

Силікатна цегла: Херсон, Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Черкаси, Чернігів, Красний Ліман (Донецька обл.), Трипілля (Київська обл.), Ладжин (Вінницька обл.), Розвадів (Львівська обл.).

Силікатні вироби: Суми, Миколаїв, Білгород-Дністровський, Славута (Хмельницька обл.).

Виробництво нерудних будівельних матеріалів: Запоріжжя, Житомир, Кривий Ріг, Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Коростень, Кременчук, Хуст.

Виробництво теплоізоляційних виробів: Київський, Запорізький, Маріупольський, Донецький заводи.

Виробництво будівельної кераміки: Львів, Харків (керамічні заводи), Бахмут (Артемівськ Донецька обл., завод керамічних труб), Слов'янськ.

Інші підприємства будівельної промисловості: Одеса (завод з виробництва лінолеуму, комбінат покрівельних матеріалів), Виноградове (завод пластмасових сантехнічних виробів), Харків (завод метлахської плитки).

Науково-дослідні та проектні установи будівельної індустрії: Південдіпроцемент (Харків), Науково-дослідний інститут будівельних матеріалів і виробів (Київ), Державний проектний інститут будівельних матеріалів (Київ).

Виробництво скла: Лисичанськ (склоробний завод), Костянтинівка (завод «Автоскло», механізований склоробний завод, Київ (завод художнього скла), Львів, Одеса, Запоріжжя, Херсон (завод скловиробів, склотарний завод), Стрий, Керч (завод скловиробів), смт. Буча (Київська обл.).

Науково-дослідний центр скляної промисловості: Науково-дослідний інститут автоскла (Костянтинівка Донецької обл.).

Виробництво порцеляни: Коростень (порцеляновий завод столового посуду); Довбиш (Житомирська обл.), Борислав, Тернопіль, Полонне (Хмельницької обл.) – усі чотири порцелянові заводи випускають чайно-кавовий посуд; Баранівка, Бродниця (Житомирська обл.), Дружківка (Донецька обл.), Полтава, Кіровоград, Суми, Синельникове (Дніпропетровська обл.).

Науково-дослідний центр порцеляно-фаянсової промисловості: Український науково-дослідний інститут порцеляно-фаянсової промисловості (Київ).

ДОДАТОК 14.

Лісовиробничий комплекс (ЛВК).

Лісозаготівля.

Лісопилна промисловість: в Карпатах – Чернівці, Берегомет (Чернівецька обл.), Вигода, Надвірна (Івано-Франківська обл.), Сколе, Стрий (Львівська обл.), Рахів, Свалява (Закарпатська обл.); в Поліссі – Ківерці, Ковель (Волинська обл.) Костопіль, Сарни (Рівненська обл.).

Механічна обробка деревини.

Фанерна промисловість: зосереджені переважно в Західному регіоні України – Львів, Костопіль (Рівненська обл.), Чернівці, Київ.

Виробництво деревно-стружкових плит (ДСП) сконцентроване в таких центрах, як Костопіль, Свалява, Київ та інші.

Виробництво сірників: смт. Березне (Рівненська обл.).

Меблева промисловість: найбільші підприємства розташовані у Києві, Харкові, Львові, Мукачеві, Одесі, Луганську, Донецьку.

Хімічна переробка деревини.

Підприємства целюлозно-паперової промисловості є в Києві (картонно-паперовий комбінат), Рахові (картонна фабрика), Херсоні (целюлозний завод), Ізмаїлі (целюлозно-картонний завод), Корюківці Чернігівської обл. (фабрика технічних паперів), Малині Житомирської обл. (паперова фабрика), Понинці (Хмельницька обл.), Рубіжному (картонно-тарний комбінат, Луганська обл.).

Лісохімічний підкомплекс включає в себе гідролізу, дубильно-екстракту промисловість, гідроенергетичне (суха перегонка деревини), каніфольно-терпентинне, хвойно-ефірне і дьогте-курильне виробництво.

Основними центрами лісохімії є Київ, Коростень (Житомирської обл.), Славута (Хмельницької обл.), Великий Бичків, Свалява, Перечин (Закарпатської обл.), Вигода (Івано-Франківської області).

ДОДАТОК 15.

Транспортний комплекс.

Основні залізничні магістралі:

- Москва-Харків-Сімферополь
- Донецьк-Куп'янськ-Москва
- Донецьк-Харків-Курськ-Москва
- Одеса-Київ-Москва
- Москва-Курськ-Харків-Ростов-на-Дону
- Київ-Ковель-Хелм (Польща)
- Москва-Конотоп-Київ-Львів-Чоп-Західна Європа
- Львів-Перемишль (Польща)
- Одеса-Роздільна-Тираспіль-Кишинів
- Кривий Ріг-Дніпропетровськ-Дебальцеве
- Київ-Дніпропетровськ-Донецьк
- Харків-Дніпропетровськ-Херсон

Великі залізничні вузли:

Київ, Харків, Львів, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Полтава, Жмеринка, Ковель, Шепетівка, Конотоп, Фастів, Знам'янка, Бахмач, Мелітополь, Коростень, Козятин, Ворожба, ім. Тараса Шевченка (м. Сміла, Черкаська обл.), Стрий, Сарни, Здолбунів, Чоп, Лозова, Синельникове, Волноваха.

Головні сортувальні станції: Основа (у Харкові), Нижньдніпровськ-Вузол (у Дніпропетровську), Дарниця (у Києві), Ясинувата (поблизу Донецька).

Головні автомобільні магістралі міждержавного значення:

- Москва-Київ-Львів-Ужгород-Західна Європа
- Москва-Харків-Сімферополь-Севастополь
- Київ –Харків-Ростов-на-Дону
- Київ-Ковель-Люблін (Польща)
- Одеса-Київ-Санкт-Петербург
- Одеса-Миколаїв-Херсон-Мелітополь-Маріуполь-Ростов-на-Дону
- Одеса-Тираспіль-Кишинів
- Львів-Краків (Польща)
- Львів-Сарни-Барановичі (Білорусь)
- Львів-Люблін-Варшава (Польща)
- Брест-Ковель-Луцьк-Тернопіль-Чернівці-Бухарест (Румунія)
- Харків-Полтава-Кременчук-Кіровоград-Кишинів

Трубопровідний транспорт.

Газопроводи (транзитні):

- Союз (*транзитний*)
- Братерство (Долина-Словаччина-Чехія)
- Уренгой-Помари-Ужгород-Західна Європа (*транзитний*)
- Дашава-Київ-Москва
- Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига
- Шебелика-Полтава-Москва
- Шебелинка-Дніпропетровськ-Кр.Ріг-Кишинів
- Вояни (Словаччина)-Ужгород

Нафтопроводи:

- Дружба (*транзитний*)
- Самара-Лисичанськ-Кременчук-Херсон (з відгалуженням на Одесу)
- Баку-Супса-Одеса-Броди-Гданськ (Польща)
- Грозний-Луганськ-Лисичанськ

Аміакопровід: Тольятті-Горлівка-Одеса

Етіленопровід: Калуш-Тисауйварош (Угорщина)

Водний транспорт.

Чорноморські порти: Одеса, Іллічівськ, Південний, Миколаїв, Херсон, Очаків, Скадовськ, Білгород-Дністровський, Севастополь, Ялта, Феодосія, Євпаторія.

Азовські порти: Маріуполь, Бердянськ, Генічеськ, Керч.

Дунайські порти: Ізмаїл, Рені, Кілія, Усть-Дунайськ (Вилкове).

Паромні переправи:

- Одеса-Поті-Батумі (Грузія)
- Одеса-Хайфа (Ізраїль)
- Іллічівськ-Варна (Болгарія)
- Іллічівськ-Стамбул (Туреччина)
- Керчь-Тамань (Росія)
- Євпаторія-Трабзон (Туреччина)

Річкові порти:

На Дніпрі: Київ, Канів, Черкаси, Кременчук, Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Нікополь, Нова Каховка, Херсон.

На Десні: Чернігів.

На Південному Бузі: Миколаїв.

На Дністрі: Білгород-Дністровський.

ДЛЯ ПОДАТОК

Підписано до друку 28.08.2015 р. Формат 60x84/8. Гарнітура Таймс. Папір офсетний.
Друк ризографічний. Умов. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 4,0.

Тираж 60 прим. Зам. № Ціна договірна.

Надруковано:

Надруковано ФОП Грицак С.Ю.: 61103, м. Харків, вул. Дерев'янка 7, к.86,
ЄДРПОУ 01.04.2000 № 24801750000144119, тел. (057) 343-75-62, e-mail: ekograf@i.ua